

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK. — TISKA KATOLISKA TISKARNA.

Cena na leto 8 K 40 h, pol leta 4 K 20 h, četrť leta 2 K 10 h; za
dijake na leto 6 K 80 h. Za Ameriko na leto 2 dolarja, za Italijo
10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 7. zvezka.

	Stran
O lepoti. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>) [Dalje.]	193
Bolnik. (Zložil <i>Vinko Vinič.</i>)	198
Pod rimskim orlom. (Povest. — Spisal <i>I. M. Dovič.</i>)	202
Prijazna. (Novela. — Spisal <i>Fr. Kočan.</i>) [Dalje.]	209
Zamena. (Zložil <i>Jožef Volc.</i>)	219
Utrinki . . . I. II. (Zložila <i>Ljudmila.</i>)	219
Giordano Bruno in svobodna misel. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>) [Konec.]	220
Časopis	223
Razne stvari	224

Naše slike.

Na platnicah.

Pogovori. [Dalje.]

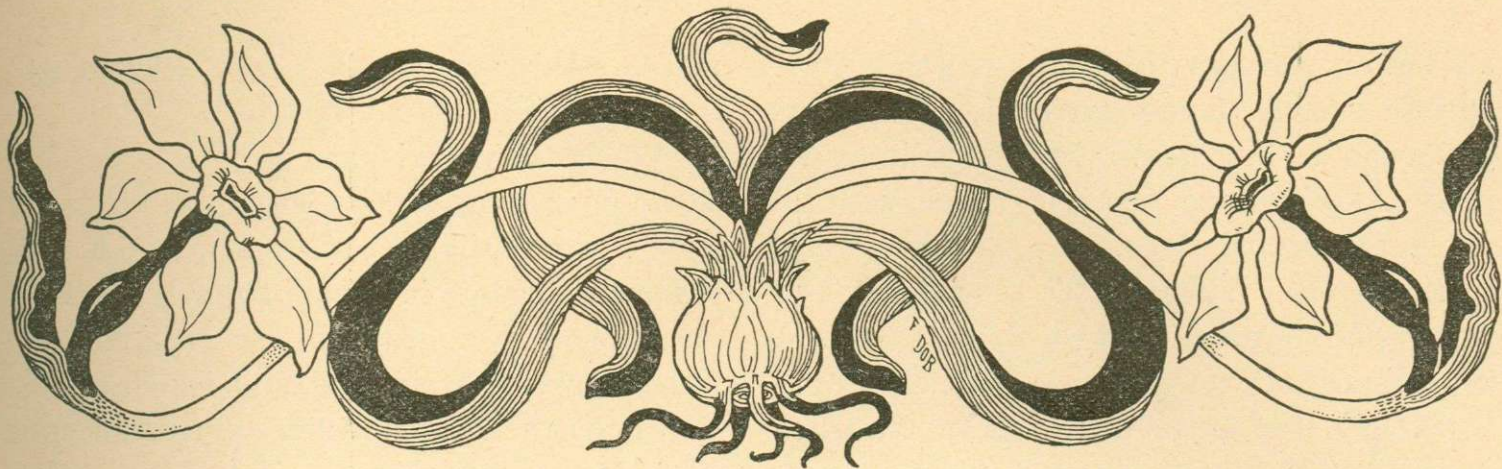
Slike.

Kristus pri Mariji in Marti. (Slikal <i>Henrik Siemiradcki.</i>)	200, 201
Oljska gora	208
Sfinga (Sfinks) pri piramidah v Egiptu	217

Listnica uredništva. G. J. G.: Prav slutite, da smo težko pisali oni polemični članek. Povedali smo dovolj jasno, zakaj smo ga pisali in čemu. Ker pa mislite, da se moramo izogibati domačim preprirom in strankarstvu, izjavljamo, da bi se jako radi. A vprašamo Vas: Ali smemo molčati, ako čitamo očitne zmote? Ali naj molčimo, kadar pisatelj v leposlovnem listu po krivici neti sovraštvo zoper katoliško cerkev? Ali je prav, da bi molčali, ko se našemu narodu, posebej našemu razumništvu priporočajo krivi in pogubni nazori, kakor bi se ž njimi dosežala napredek in svoboda? Privoščite nam vendar vsaj to svobodo, da smemo braniti sebe, resnico in pravico, ako ste res svobodoljubni! — G. G. B. v G.: Prejeli. — G. N. v D.: Prejeli. Prosimo malo potrpljenja.

Listnica upravnništva. Prav vljudno prosimo vse čislane naročnike, naj nam sporočé po dopisnici katerokoli napako pri pošiljanju, ki se nám je vrnila v naslov, ali svoje drugačne želje, in sicer čim najhitreje.

Dobé se še letniki: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII., IX., X., XI. in XII. po 8 K.

O lepoti.

(Spisal *dr. Fr. L.*)

7. Pojmi, sorodni z lepoto.

Ko smo spoznali, kaj je lepo in kaj je lepota, treba nam najprej umeti, kaj je grdo.

Grdo imenujemo to, kar je lepemu nasprotno. Kar ni lepo, kar ne ugaja, temveč nam je nevšeč, zoprno, odurno, to je grdo. Tista stvar, ki nima veliko lepote, ni zaradi tega tudi že grda; v lepoti je več stopinj; stvar imenujemo lepo že tedaj, ako nam le znatno ugaja. Da je grda, mora biti na njej kaj takega, kar podira in uničuje lepoto; n. pr. ako bi kdo imel jedno oko večje kakor drugo, ali usta postavljena pošev, ali lica predrta. Podira pa lepoto to, kar je nasprotno ali sovražno bistvu kake stvari, in tudi to, kar se ne sklada z bistvom. Ako bi bil kak človeški obraz jako podoben obrazu te ali one živali, bi bil grd; ako bi imel konj ušesa viseča doli, kakor jih ima ovca, bi bil grd; kadar se pes udari ob jedno nogo, da šepa v teku, nam je to zoprno; ako kokoš z odsekano glavo še nekaj časa živi in celo poskakuje ali se premetava, je grozno neprijetno to gledati. Taki vzgledi kažejo, kaj je grdo.

Kakor ima lepota razne stopinje, tako je tudi grdost večja ali manjša, če namreč bolj ali manj nasprotuje bistvu stvari. Čim bolj smo vajeni presojati kake vrste lepoto, tem bolje presodimo tudi grdost v tistih pred-

metih. Prav zato jo najhitreje in najnatančneje presodimo pri človeku in sicer na obrazu; tu nam ne uide niti najmanjša nepravilnost ali neprimernost. V onih ozirih pa, katerih ne presojamo natančno, ker so dotični deli manj očitni, ne pravimo, da so grdi. Četudi n. pr. ni roka zrastle čisto naravno, ne poštevamo tega mnogo. Ako pa napaka na roki, nogi, hrbtu izdatno in jako očitno kazi postavo, prištevamo jo grdosti.

Kjer se bistvo kaže v mnogih stopinjah ali razlikah, tam je grdost le tedaj, ako se predmet prav mnogo loči od navadne ali počezne sredine. Če je postava odrastlega človeka prav majhna, pritlikava, ni lepa, ker se nam zdi, da bistvo ni dovolj izraženo. Ako je pa postava nenavadno velika, tudi ni lepa, ker je mera po naši sodbi preobilna, ker nam je tak prizor nekam tuj ali celo zoprn. Pač pa se ta vtisk bodisi male, bodisi velike postave polagoma izgubi, ako jo imamo pogostoma pred seboj, in predmet nam je čimdalje manj zoprn.

V obče velja o čutenju grdosti in zoprnosti to, da se nam zdi tem manjša, čim bolj je navadna. Nekatero napake se nam zde ob prvem pogledu jako neprijetne, in sodimo, da jako kazé predmet, na katerem so; a polagoma se izgublja ta neprijetnost, kakor nas uči izkušnja.

Tudi grdost ima nekoliko pomena za lepoto predmetov, in sicer zaradi nasprotja,

ali kakor tudi pravijo, kontrasta.¹ O nasprotju samem bomo govorili pozneje; tu govorimo le o grdosti, katera podpira lepoto. Ako namreč postavimo lepi predmet poleg nekoliko grdega, tedaj se lepi vidi še lepši. V večji skupini dá se nekaterikrat prav dobro porabiti grdost, da se povzdigne in okreпча celotni vtisk ali učinek lepote. V taki celoti se izgubi grdost. N. pr. podrtina sama na sebi ni lepa. Sredi košatega drevja, na samotni gori, pod modrim nebom nam ugaja tudi podrtina. Pred veličastnim poslopjem, sredi množice, poleg lepih obrazov in dragih oblek nam ugaja v celoti tudi razcapani berač.

Pisatelji pišejo ne samo o raznih vrstah lepih predmetov, temveč tudi o vrstah lepote same. Prvo je pravo, zakaj potrebno je, da se lepi predmeti porazdelé v vrste, ako jih hočemo dobro spoznati. Drugo pa se nam ne zdi primerno. Zakaj lepota je samo jedna; ako pa govorimo o vrstah lepote, hočemo reči, da je mnogotera, tu taka, tam drugačna. Ako že hočemo lepoto razločevati, smemo ločiti čutno in nečutno lepoto, ker sta na jako različnih predmetih, in nam zato drugače ugaja lepa slika, drugače lep značaj, lepa duša.

Vendar moramo ob tej priliki razložiti tiste pojme, ki so z lepoto tesno združeni in nam celo pojasnjujejo lepoto samo.

Zanima nas najbolj to, kar je samo na sebi kaj vredno, važno, zlasti veliko; veliki predmeti bolj in laže vzbujajo pozornost kakor mali; zato se tudi lahko in radi zanimamo za lepoto velikih predmetov. Zlasti nam ugaja, ako se razodeva velika moč, telesna ali duševna, kakega predmeta. V takih slučajih se namreč znamenito ali veliko bistvo izraža v krepki in veliki obliki. Tako javljanje imenujemo veličastno.² Da si pojasnimo, kaj je veličastno, mislimo na bližanje in gromenje, oglejmo si morje z raznimi pojavi, ozrmo se na visoke gore, na

velike stavbe, cerkve in palače, glejmo velike množice!

Veličastni pojavi nam ugajajo in nas duševno povzdigujejo. Ko gledamo velike predmete, nas to navdaja z občudovanjem; a ker so predmeti v trdnih in mirnih oblikah, nas tudi pomirjujejo in tolažijo, da se radi bližamo temu, kar bi nas sicer strašilo in odganjalo.

Priroda je bogata veličastnih predmetov, in veliki slap pri Niagari, visoko Himalajsko gorovje in drugi nam predočujejo velikanske prirodne sile, ki so delovale in še delujejo na zemlji. Prav tako nam tudi zvezdnato nebo, mavrica, vzhajajoče in zahajajoče solnce . . . kažejo veličastne prizore. Vsaka umetnost predočuje po svoje veličastne predmete. Godba je veličastna, ako je močna in počasna; govor je veličasten, ako je snov važna in oblika v izbranih, vzvišenih besedah. Ni težko umeti, zakaj je med vsemi veličastnimi predmeti Bog prvi. On je vsemogočno bitje, zato se razodeva mogočno in veličastno. Posebno veličastno govori o Bogu in o stvarstvu sv. pismo, n. pr. „Glej behemota, ki sem ga naredil hkrati s teboj: seno je kakor vol. Njegove kosti so kakor piščali iz brona, njegov hrustanec kakor železne ploče . . . Glej izsreblje reko in se ne čudi, in čaka, da mu bo Jordan tekkel v žrelo. Ali moreš levijatana izvleči s trnkom, in ali boš zvezal njegov jezik z vrvjo? Ali mu boš del obod v njegove nosnice in ali boš s kavljem prebodel njegove čeljusti?“ (Job 40.) Ali pa: „Moj glas in moje vpitje je prišlo k njegovim ušesom. Zganila in stresla se je zemlja, podstavi gorá so se do dna gibali, ker si se jim srdil. Dim se je valil iz njegovih nosnic, in žgoči ogenj iz njegovih ust; oglje je od njega žarelo. Nagnil je nebo in šel doli, in temota mu je bila pod nogami. Sedel je na kerube in letel, in spustil se je na perutih vetra . . .“ (Psalm 17.) Tudi naši pesniki so ustvarili veličastne slike.

Premagan pri bohinjskem sam jezéri
stoji, naslonjen na svoj meč krvavi;
z očmi valov globoko brezno méri;
strašné mu misli rojijo po glavi:
Življenje meni vzeti si v slepi véri.

Prešeren: „Krst pri Savici.“

¹ Beseda ‚kontrast‘ je iz latinskega ‚contra‘, ki pomenja zoper, proti, nasproti.

² Ali tudi vzvišeno, kar se pa našemu jeziku manj prilaga.

Vredno je opomniti, da se tu s predmetom prelepo sklada tudi oblika, kar kaže velikega pesnika.

V delavnico sem tvôjo zrl,
ki bitij si rodil brez brôja!
Skrivnostno snuje roka tvôja:
nikjer je stalne ni stvari,
a prah noben se ne zgubi.

Gregorčič: „Človeka nikar!“

Izmed največastnejših pesmij je latinska „Dies irae“. Med slikarji in kiparji je znal Michelangelo najbolje izraziti veličastvo oseb.

Kadar je velikost kakega predmeta tolika, da ga ne moremo premeriti v svojih mislih, tedaj ga tudi več ne štejemo med lepe predmete. Ob takem predmetu strmimo, a ugajanja nam ne vzbujajo.

Ker po naravi občudujemo to, kar je veliko in veličastno, zato so nekateri dušeslovci (zlasti Kant) imeli veličastnost za lastnost posebne vrste poleg lepote. Lepota ugaja, veličastnost nas povzdiguje, budi in vnema za velika dela, ali pa za to, da se ji klanjamo. Vendar ni to dovolj vzroka, da bi imeli veličastnost za kaj drugega kakor lepoto, zakaj tudi ono nam ugaja in istotako občudujemo tudi lepoto. Veličasten predmet, ki bi ne ugajal, bi vzbujal bolj strmenje in strah, kakor občudovanje. Zaradi tega ne sodi v naše razkladanje to, kar je neznanstveno, grozno, strašno, gorostasno; ako se rabi v umetnosti, se rabi le poredko zaradi kakega nasprotja, in pa le v pesništvu, kjer niso vtiski tako močni kakor v drugih umetnostih.

Ne bi nam mnogo koristilo, ko bi veličastnost razločevali v vrste; samo sorodne pojme omenjamo: slovesno, krasno, plemenito. Slovesen je tak pomenljiv predmet, ki ga izraža krepka, razločna in mirna oblika. Krasno je to, kar ima poleg lepote ali veličastnosti še veliko lepoticja, ali obilno zunanjo (ne samo bistveno) obliko. Krasote ni obilno v prirodi, pač pa jo lahko rabi umetnost. Krasna je obleka, krasne so stavbe, krasna je hišna oprava; nekaterikrat se rabi ta beseda, da zaznamuje najvišjo stopinjo lepote, kar pa za znanstvo ni prikladno.

Plemenito¹ imenujemo stvar ali dejanje tedaj, kadar presega navadne pojave in ima dobro ali mnogo vredno naravo ali dober namen. Konj je plemenit, kadar se odlikuje z ugodnimi lastnostmi; dejanje je plemenito, kadar je dobro, nesebično in ima hvalevreden namen.

Kar smo v prejšnjih pojmi našli značilnega, se dá vse izvajati iz velikosti in lepote, tako da bi bilo veličastvo velikost in lepota ob enem. Ako pa predmet ni ravno velik, pač pa ima živahno obliko, da vzbujajo močna čustva, zlasti sočutje ali sožalje, tedaj je ganljiv, in ako je ganljivost jako močna, je pretresljiv. Ganljiva so človeška dejanja, trpljenje, bolečine . . ., ker ta vzbujajo sočutje, ako se javljajo v živahni obliki. Pretresljiv je žalostni konec človekov, pretresljivo je živo in dobro utemeljeno pretenje. Ganljivo n. pr. je slovo Bogomile in Črtomira v „Krstu“.

Se bliža ji, presrčno jo objame,
molčé podá desnico ji k slovesu,
solzé stojijo v vsakem mu očesu —

in dostavek:

Nič več se nista videla na svetu.

A pretresljivo je v istem spevu:

Ko zor zasije na mrličev trope,
ležé, k' ob ajde žetvi al' pšenice
po njivah tam ležé snopovja kope.

Kjer delujeta snov in oblika z namenom na to, da ganeta poslušavca ali ogledovavca, tam se predmet imenuje sentimentalen.² Umetnik, ki deluje v ta namen, zanemarja glavno svojstvo lepote, da ugaja; on hoče le ganiti. Zato pa je sentimentalno-umetno delovanje že slabost in na kvar lepote. — Ako se umetnik s krepko obliko prizadeva, da bi močno ganil, deluje patetično, ker se taka ganjenost z grško besedo imenuje patos (pathos³). Kadar s tem namenom in z vzviše-

¹ Skoro samo ob sebi je umevno, da tu ne govorimo o plemenitosti po rodu.

² „Sentimentalen“ se izvaja iz latinske besede „sentire“ = čutiti, in iz te je francoska „sentiment“ = čustvo.

³ „Pathos“ pomenja najprej trpljenje, telesno in duševno, pa tudi duševno ganjenost, in sploh vse,

nimi besedami peva pesnik in govori govornik, pravimo, da je tudi v njem in v njegovi obliki patos. Tudi tedaj govorimo o patosu, kadar se ne ujemata dovolj vsebina in oblika in hoče oblika več izraziti, nego je v samem bistvu. Tako je „Pisar“ s patosom izrekel te besede:

Ak' so pisar postati želje tvoje,
moj zlati uk poslušaj in zastopi,
zapiši trdno ga v možgane svoje!

Prešeren: „Nova pisarija.“

V tej vrsti srečamo tudi pojem tragičnega¹ dogodka, tragične osebe. Kadar se zaplete velik značaj in znamenita oseba v kako krivdo, iz katere mu pride nesreča in pogin, je dogodek tragičen in tudi oseba tragična. Ni tragično, ako pogine popolnoma hudoben in za človeštvo kvarljiv človek; zato smrt roparjeva navadno ni tragična. Tudi ni tragično, ako konča življenje na silovit način dober človek brez krivde; pač pa je to velika nesreča in žalosten dogodek. Zato ni v pravem pomenu tragična smrt našega Izveličarja. Že Aristotel je učil, da vzbuja tragični predmet sočutje in strah: sočutje ali usmiljenje zaradi nesreče in kazni, ki zadene junaka, strah zaradi večne pravice, ki vlada v vesoljstvu. Ker pa pade samo junak, ne pa njegovo teženje, ne njegova stvar, zato nam tragični predmet ugaja tako kakor drugi veličastni predmeti.

Kadar je ne samo oblika taka, da nas hoče ganiti in za lepi predmet pridobiti, temveč je tudi bistvo samo jako zanimivo in ugodno, in torej ves predmet izvablja uganjanje, tedaj je predmet: mil, ljubezniv, mičen. Miloba je jako važna za lepočutje. Miloba ali milina vzbuja tudi hrepenenje, vabi k sebi vso našo osebnost in se ji pri-

kar nas zadene in prime. Že pri starih se je imenovalo „pathos“ krepko, živahno, občutno ali čustveno izražanje, zlasti strastij.

¹ „Tragičen“ izvira iz grške besede „trágos“, kar pomenja kozla. Pri Grkih so darovali ob praznikih boga Dionizija na slovesen način kozla, in pri tej daritvi so peli v koru okrog darilnika pesem „tragodíjo“. Ta tragodija se je polagoma razširila in bila naposled tak umeten pesmotvor, kakršnega še dandanes imenujemo tragedijo ali žaloigro.

kuplja. Kakor je na jedni strani milina krotka in mirna lastnost, tako pa je njena moč na drugi strani nepremagljiva. To izražata besedi ljubeznivost, mičnost. — Milina, ki sega predaleč, je lahko mehkužnost in neslanost.

Predmet, ki je majhen, ljubezniv in prikupljiv z mirnim značajem, je nežen. Nežnost nam navadno pomenja neko mehko in prijenljivost v obliki. Nežnost je zlasti pri otrocih in ženskih; z moškim značajem se ne strinja. Tudi nežnost lahko zaide v mehkužnost in je zoprna.

Razmerje med bistvom in obliko je vzrok nekaterim pojavom, ki so spomina vredni v lepočutju. Ako se bistvo izraža naravnost, natančno in odkrito, je tak izraz preprost ali naiven. Nam pa vselej ugaja, da se bistvo ali misel razodeva lahko in očitno, zato nam je tudi preproščina jako prijetna, n. pr. da pravi dekle v „Dohtarju“:

Dohtar, ti jezični dohtar,
kaj postopaš ti za mano?

Prešeren.

Preproščina se najlepše podá otroški dobi; jako dobro označuje tudi nedolžno mišljenje, nepokvarjeno dušo. Nikdar ne vzbuja zaničevanja ali pomilovanja, temveč najčistejše veselje. Zato rabijo umetniki preproščino vedno radi, pa tudi z najboljšim uspehom.

Kadar kaže zunanja oblika več ali pa kaj drugega, kakor je v istini ali v bistvu, pa se ona oblika ali previsoka namera podere brez velike škode, tedaj je stvar komična.¹ Žaba, ki se je preveč napihovala, pa počila; oni zgodovinski kmet, katerega so napravili za kralja; opica, ki si je dela na glavo klobuk gospodarjev... to so komični predmeti. V komiki je vselej nasprotje

¹ „Komičen“ izvira iz grške besede „kômos“, kar pomenja popivanje, vesel obhod in radovanje ljudij, ki so se napili, zlasti v čast vinskemu bogu Dioniziju. Pri takih obhodih je bilo mnogo šale; šaljiva pesem za tako priliko se je imenovala „komodía“. Iz manjših šaljivih pesmij in burk so polagoma nastale komedije v sedanjem pomenu. Komično je torej, kar se prilega komediji, kar je za šalo. (Burke so šale na nizki stopinji, zato je o burkastih stvareh težko govoriti v nauku o lepoti.)

med zunanjo ali nebistveno obliko in med bistvom, ob enem pa neka zveza, ki nima podlage. Iz tega se vidi, da v komiki ni čiste lepote; pač pa komika ugaja, ker kratkočasi, in ker nam dobro dene vsako poravnano nasprotje. N. pr. Prešernov epigram

Repiču.

V Ljubljani je možič,
ki misli, da je tič,
pa je le tiča kosič —
Repič.

Kar je komično, je pa kolikor toliko smešno. Smešnost sama na sebi ni lepa, temveč le zato ugaja, ker nas draži k smehu, zdrav smeh pa nas poživlja in razveseljuje. Smešni predmet sloni na nasprotju med zunanjo obliko ali razmerami in med bistvom ali naravo stvari. Zato se ponovi tudi v naši duši ona napetost med *istino* in *videzom*, ki se pa razgubi. Smešnost dobro služi v večji celoti in tudi ugaja, sama na sebi nam ne napravlja lepočutnega užitka. Na tej podlagi slone tudi šala, dovtip, humor.

V šali se osebi prideva kaj izmišljenega, kar pa ni brez podlage ali povoda, da se torej zdi nekoliko resnično. V šali ugaja nasprotje med *istino* ali bistvom, in navidezno zunanostjo ali onimi lastnostmi, katere šaljivec komu pripisuje. Šaljivec prideva poštenjaku kaj nepoštenega, a nepoštenjaku kaj vrlega (*ironija*). Šala ima raznotere oblike. Da ugaja, ne sme nasprotja pretiravati.

Dovtip družni različne predmete po kaki nebistveni podobnosti, ali jih pojasnjuje ali loči, a na primerni podlagi. Prav radi delamo besedne dovtipe, ako sta si besedi ali imeni podobni. N. pr. Prešeren „Slomšek“, ko je bil na svetlo dal „Devištvo“:

Ker stara para zlomek
„Devištva“ prêveč vzal,

je njega mlajši, Zlomšek,
prodajat ga začel.

Dovtipi ugajajo zaradi nepričakovanega druženja ali razlaganja, zaradi duhovitosti, ki se kaže v njem, in ker podpirajo lepoto celotnega predmeta. Sami na sebi pa večinoma bolj zanimajo naš um kakor lepočutje.

Naposled omenjamo še *humor*¹, ki pomenja zmožnost in delo človekovo, da dobi resnobna vsebina lahkotno obliko. Ker bi nas kako važno in resnobno vprašanje ne zanimalo samo na sebi, dá mu umetnik prijetno, šaljivo obliko. Življenje, človeška narava, človeška družba — to so resnobni in težavni predmeti: humorist poišče na njih take strani, ki so v nasprotju z resnim bistvom, pokaže predmet v taki obliki, ki je nasproten z resnobo, in to mika bravca in poslušavca, ki čuje ta predmet. N. pr. cerkev je resnoben predmet: v živem humorju je Prešeren poleg petero ljubljanskih cerkvá navedel, da v Ljubljani ravno „toliko tudi kosarn ima sleparski hudič“.

Vsi ti navedeni pojmi so se dali pojasniti s tem, da smo se ozirali na bistvo in na nebistveno obliko predmetovo, ali na *istino* in na *videz*. Da je predmet lep, treba, da se razodeva bistvo v popolni bistveni obliki, in s to se mora ujemati tudi nebistvena oblika, n. pr. naša obleka se mora ujemati z našo postavo ali z našo naravno obliko. Ako se ne ujema, ni čiste lepote, vendar pa je vtisk lahko še vedno ugoden.

(Dalje.)

¹ „Humor“ je latinska beseda in pomenja mokroto. Starodavni zdravnik Galen je mislil, da so v človeku mešani štirje glavni sokovi: kri, rumeni žolč, črni žolč in sluz. Značaj človekov se ravna po tem, ali je več tega, ali je več onega soka. Ako je v človeku obilo črnega žolča (*mélaina holé*), je žalosten, melanholičen. Ako je v človeku dovolj mokrote, je dobrovoljen, vesel, šaljiv. Torej bi pomenjal „humor“ šaljivost.

Bolnik.

(Zložil *Vinko Vinič*.)

1.

O ve noči, o ve brezjutranje noči!
Kje luč je, da temo razžene,
kje žarek, da ogreje mene
in mrak iz srca prepodi?
Ni mamice, da tihe bajke
nje sladkih ust me v sèn usnijejo;
ni mehkih rok iz davnih časov,
da se ljubeče me ovijejo;
ni src prijateljskih, da v dušo
tolažbe sladke kapljo vlijejo . . .

2.

Sanjavo zro na oglih luči
v polnočni mrak;
v temo postranskih ulic redko
zgubi se moten trak . . .

Zgubi se redko gor do mene
vrisk srečnega srca,
oh, pa še ta vzbudi mi v srcu
akord le novega gorja . . .

3.

Včasih mi na okno temno
nepoznane trkajo roke,
in do mene v kot na postelj
glasi tihi skozi mrak done:

„Ah, kako si zapuščen in sam!
Zglavja nihče ne zrahlja ti,
lekov nihče ne poda ti . . .
Pridi, pridi zopet k nam . . .!“

Onemogel težko dvignem glavo,
kdo da misli še na-mé . . .
Ah, pri oknu moji lepi dnevi
v temni mrak smeje beže . . .

4.

Mesec, posijal si mi
izza dobnav . . .
Kaj je tvoj obraz, povej,
tako krvav — ?
Ne, povej, zakaj tvoj trak,
svetal tako,
v svojem srebru vendar je
leden tako? — —

Po ljubezni v lepih dneh
sem hrepenel,
da nebeški njen bi žar
srce mi grel . . .
Sinilo pač solnce nje
je skoz oblak,
ah, a žar njegov leden
kot tvoj bil trak!

Pa sem zdvojil v tistih dneh:
o, kdaj in kje
tebi se ljubezni vir
odpre, srce?
O, kdaj in kje — ?!

5.

Na steni križ visi . . .
Na njem — oh ne, kedo
naslika naj podobo to,
in kdo opiše, kaj trpi,
ki je na njem razpet!

O, ti, ki tu visiš
z rokama prebodenima,
z nogama raztepenima,
povej, zakaj trpiš,
zakaj proklet te svet . . . ?

6.

— — — — —
Skril se je mesec v oblak,
tihe so zvezde zašle,
legel krog mene je mrak;
tema je, tema je, tema je . . .
Ne, ni to tema, ni mrak
nocojšnje noči;
to mrak sta in tema
v začetku dni . . .

„Fiat —!“ Večnosti se vzgiblje val,
pljuska — vstaja, pljuska — pada,
a jih ni, jih ni bregov, obal . . .
— Pa se dvigne milijon svetov,
dvigne zemlja se iz večnosti morja;
božji duh nad njo razpne peruti,
solnc se milijon zasveti vrh neba . . .
O, kako si lepa, zemlja mlada,
zvezda med zvezdami svetiš se;
Stvarnik sam te zadovoljen gleda,
gleda, vidi, da je dobro vse . . .

A — še bolj osrečiti te hoče,
dati večje še lepote ti sijaj:
angelov krilatih pošlje k tebi,
ki ti prineso kos neba — raj . . .

7.

O slika čarobna! Nikar, nikar
ne zgini kot sèn lehak!
Ostani — in vedno naj dom
človeku bo — raj sladak!
In v polju mu kamen vsak
naj bo posvečen oltar,
na njem naj od jutra v mrak
zažiga Očetu prijeten dar
in poje nedolžen: „O Bog, o Bog,
vse moje molitve, moje želje
s prijetnim kadilom k tebi kipe . . .
Ti moj si gospod — jaz tvoj otrok!“

8.

Today — Kaj dviga mrak se v jasnih
dneh
in skriva solnca svetli žar?
Kaj vstajajo noči teme,
kot niso vstajale nikdar?
Ne, ni to mrak, noči tema,
ki vstaja, solnca žar temni;
to so strasti, ki v dnu srca
sesajo in pijo mu živo kri . . .
O solnce, kje si, solnce jasno? —
Pred rajem z mečem kerubim stoji,
a človek v noč, v neskončno noč hiti,
zakriva si oči, obraz, kličoč:
„Kaj treba luči! — Noč, njen mrak
tako sladak je, o tako sladak!“

9.

In plava zemlja v mrak zavita
kot misel črna v dnu srca . . .
Nikjer ni solnca, žarka ni,
da jo ogreje, osvetli
in dvigne zopet do neba . . .
Strasti reže se, zibljejo,
usnivajo demoni jo . . .

10.

Tedaj — ! O vidim te, ti križani,
kak nagnil si se iz višav,
kak stegnil si ljubeč roke
do temnih zemeljskih nižav . . .
In iz mrakov, ljubezni večne poln,
si dvignil grešni, zemski rod:
„Operem te, očistim te,
pastir ti bom in brat — gospod.

In tukaj — ! Na, srce ti svoje dam,
Zajmi iz njega si, zajmi!
Ne zapustim te, in če kdaj
dojenca mati zapusti . . .!“

11.

Nad Betlehemom zvezda gori,
žar njen čarobno svetel;
v staji ubožni v jaslih leži
zemlje in neba kralj . . .
Konec je dolgim temnim nočem,
angeli sladko pesem pojo . . .
„Slava bogu v višavah naj bo,
sreča in mir dobrim ljudem!“

12.

Pa oh, na Golgoti te vidim!
Na križ pribit visiš;
človeški rod te psuje, kolne,
ti moliš in molčiš,
razpenjaš roki, poln ljubezni
objeti ga želiš . . .

In v tolpi tej pod križem tvojim
i jaz sem stal, besnel . . .
Zavrgel sem te in ti klical:
„Pomagati si htel
vsem drugim — sebi zdaj pomozi,
pa bom, pa bom verjel . . .!“

13.

Propad je zijal pred menoj,
krog mene bil mrak in tema;
jaz hitel sem k njemu in padal . . .
„Kdo reši, kdo reši me zla?“

In stegnil je roko do mene,
ljubezni pogled mu žarel . . .
„Jaz čezenj te hočem prenesti,
jaz bom te propada otel!“
A — jaz sem ga pahnil od sebe,
zavrgel njegovo pomoč;
drvil sem in padal in padal —
nad mano strnila se noč . . .

14.

In ležal sem pobit, krvav,
okrog so gadi sikali,
a nad menoj že smrtno pesem
skovirji so skovikali . . .
Sesale v srcu so strasti,
k tlom rehi me vezali so,
a daleč tam v nočeh nekje
demoni se smejali so . . .

Kristus pri Mariji in

ji in Marti.

Slikal Henrik Siemiradcki.

Tedaj si ti prišel! — o jaz
 poznam ta tvoj obraz sedaj —
 in vprašal si mehko — zrcalil
 v očeh se ti odprt je raj:
 „Moj sin! Pobil si se hudo,
 kaj ne? Pokaži, kje boli;
 le prosi me, — ne še prositi
 ti, dete moje, treba ni!
 Jaz sam obvežem te in zlečim,
 in bolj boš zdrav kot prejšnje dni . . .“

15.

„ — — — Zapustil sem stajo ovac,
 ter hitel za tabo, moj sin;
 in čakal sem nate v ljubezni,
 v ljubezni srca bolečin . . .
 — Ponesem v svoj tihi te hram,
 mir vlijem v srce ti, pokoj,
 samo da ostaneš, ostaneš
 — večno moj!“

16.

— — — — —
 In temna noč je šla za goro,
 skoz okno gleda jasni dan;
 na ulicah življenje vstaja,
 jaz zapuščen ležim, bolan . . .
 Sam, zapuščen? — V predavnih dneh
 iskal sem, kje ljubezni vir,
 ljubezni prave teče vir . . . nocoj
 v srce se mi izlil je mir,
 in dušo mi objel pokoj . . .
 — Kdo mi zrahljal je trdo vzglavje,
 kdo lek zdravilni mi podal,
 kdo vlil tolažbe v žejno srce,
 kdo temni, grozni mrak pregnal? —
 Na steni križ lesen visi,
 na njem — ljubezen je razpeta;
 iz srca vre ji živa kri,
 pogleda ji bolesti mrêta. . . .
 „O srce, tu ljubezni se napij!“

Pod rimskim orlom.

(Povest. — Spisal I. M. Dovič)

I. Prijatelja.

V atriju¹ svojega očeta na trikliniju² je sedel Polijon, naslonjen na bogato tkano blazinico. Črne oči so mu nepremično tičale na lepo izklesanih penatih³, ki so bili postavljeni krog čveteroogelnega impluvija.⁴ Na mozaičnih tleh je pomladno solnce kopal svoje žarke, rineče se skozi ploščevinasta okna. Globoko zamišljen je moral biti mladenič z gladko obritim obrazom, dasi so mu čutnice na licih in rokah kazale izredno živahnega Rimljana.

„Flavij!“ zakliče z visokim, zategnjenim glasom, ne trenivši z očmi.

Odpró se duri v kotu atrija, in prikaže se deček močnih pleč, mišičastih rok in okroglega obraza s svetlimi lasmi, globoko se priklanjajoč.

¹ Atrium = dvorišče.

² Triclinium = trinogat stol.

³ Penati = domači bogovi, varihhi hišni

⁴ Impluvium = prostor sredi hiše, ki ni bil pokrit, kamor je torej tudi deževalo (pluere).

„Pokličí mi Kalvencija!“

Suženj odide po ozkem vestibulu¹ na plano. Bil je German z imenom „Adnamat“; a ker Rimljan ni mogel lahko klicati njegovega imena, rekel mu je radi njegovih rumenkastih las kar „Flavius“.

Polijon je še vedno upiral svoje oči na domače bogove, kakor bi hotel izprositi od njih kako željo. Bil je tribun kohorte pri 8. legiji, ki je bila l. 16. po Kr. z 9. in 15. utaborjena ob mestu Emoni v Panoniji. Oče njegov Junij Blez je bil poveljnik (legat) tem trem legijam. Imel je v Emoni svojo palačo, kjer je tudi sin prebival, kadar ga niso vojni opravki gnali v tabor. Polijon se je porodil v Akvileji, tu mu je bil tudi oče doma. V zgodnji mladosti se je preselil z očetom v Panonijo, kamor ga je cesar Avgust poklical za poveljnika. V Emoni se je naučil brati, pisati, boriti se; privajal se je vojaškemu življenju. S 17. letom je stopil v legijo, in hrepeneč po časti in slavi je šel

¹ Vestibulum = hodišče, hodnik.

s Kvintilijem Varom na vojsko zoper Germane. Rimljanom je bila takrat vojna usoda nemila in v teutoburških gozdih je padlo 40.000 rimskih vojakov. Nekaj jih je bilo odvedenih v sužnost, nekaj malega pa jih je odneslo pete. In med temi srečnimi je bil tudi Polijon, ki je na pol mrtev pribežal k očetu v Emono. Privedel je s sabo dečka Adnamata, ki ga je zarobil s svojimi tovariši na potu. Polijon je bil poprej preprost vojak, a po tej vojski zoper Germane ga je cesar Avgust imenoval tribuna kohorti 8. legije.

„Ave, Polijon!“ pozdravi zamišljenca mladenci 17. let, rdečih lic, visokega čela in svetlih las, ponosne hoje, zaviti v belo toga.

„Sreča ti mila, ljubi moj Kalvencij! Nimam več obstanka doma. Prav, da si prišel tako brzo.“

In tribun se je oklenil tako krčevito mladega vojaka, da je temu toga zletela z rame. Pokazali sta se dve mišičasti roki, polne prsi je zakrivala volnena tunika, nogi sta tičali v visokih čevljih, in ob pasu mu je visel širok meč.

„Lep dan, kaj ne? Jupiter pluvius nama ne bo kazil pota. Hajdi, greva v Nauport!“

„In kaj te tako žene, dragi Polijon, danes v tako daljo? Glej, jaz sem že prašen od pota, ki sem ga danes prehodil. Tu sem ti prinesel spominik z našega kastela.“

In podá mu šopek vijolic in trobentic.

„Pri Jupitru, da si bil danes na svojem domu? In o tem času cvetó gori že cvetice? Ne verjel bi, ko bi jih ne držal v roki. Ah, kako prijeten je vijolični duh! Sama Venera bi si ga poželega. Rad bi pa vendar jedenkrat videl, kje prebiva tvoj oče dobrega spomina.“

„Vabim te, Polijon, da se potrudiš z mano. Lepi dnevi so sedaj za take izprehode, ko polegamo po taboru in pasemo lenobo, da se nam mišice stiskajo, noge zastajajo, telo omehkuži, orožje pa rjavi v orožnici.“

„O, le počakaj, Kalvencij! Ti še nisi orožja sukali v vojski in se nisi pehal za bojno slavo. Jaz sem se pa in zato vem tudi počitek ceniti. Menda saj nisi toliko sebičen,

da želiš svojemu očetu več zaslužka, ker sedaj še ‚collegium fabrorum‘¹ nima naročil, da bi vojsko preskrbljeval z novim orožjem.“

Tribun se je pikro zasmel, a vojaku se je čelo zresnilo in bridka poteza je zastala na njegovih ustnicah.

„Tribun si, gospod si, in jaz tvoj sluga, a ne natolcuj mi čednostij mojega roditelja!“

„No, no, pri mojih in tvojih Larih², nisem mislil tako hudo, kakor ti govoriš. Res si moj vojak, moj podanik v taboru, a doma si moj prijatelj. Saj veš, da te ljubim.“

Kalvenciju je dobro dela beseda Polijona, ki ga je prijateljski objel.

„Torej kaj namerjaš, dragi Polijon? Da bi šla v Nauport?“

„Tako je, pri Bacchu! Davno že nisem pokusil črnega pucinskega vina, ki se je tako prilegal cesarici Liviji. In v Emoni ga ni dobiti. Le Tacijana Nauportska, moja rojakinja, ima vedno pristno kapljico.“

Kalvencij se je nasmehnil, tribun ga je udaril zlahkoma po licu, ogrnil toga, pa sta izginila v dolgem vestibulu.

Premerila sta kakih sto korakov in že sta bila na obrežju reke.

„Hej, Plunko, prikaži se!“ zakliče tribun pred malo kočjo, zidano iz ilovice in pokrito s slamo.

Takoj pomoli čolnar skozi špranjo svojo glavo.

„Eha, statio ad Nonam!“ zamrmra in prikaže se pred vrati sedemdesetleten starec, sključen, koščeni lic in gibčne hoje. Vesel obraz je kazal, da bo vozil danes za dobro plačilo.

„Vstopita!“

In že se je zibal po vodi čoln z visokima kljunoma.

„Plunko, počivaj, ker si star!“

In mladeniča mu vzameta vesli iz rok, odloživši togi. Hitro so pluli mimo stari-kavih jelš, visokih jelk in stoletnih hrastov. Solnčni žarki so se igrali nad valovi, voda je šumela in prožne kapljice so škropile po licih. Mlada izprehajalca nista bila vajena

¹ Zadruga kovačev.

² Lari = družinski bogovi.

toliko sukati veslo kakor meč. Starec se je poredno nasmihal, ko je mladeničema znoj porosil gladka čela.

„Kako pa ste takrat veslali, Plunko, ko vas je lepa kraljica Kleopatra začarala?“ popraša starca mladi tribun, ki je vedel, da pride starec hipoma v ogenj, ako se mu spomni bitka pri Akciju.

„E, kako? Neptun nas je zavrgel, ker smo Baka bolj častili kakor njega. Vulkan naj me požre in Minerva naj mi zmeša možgane, ako ni tako! V Akarnaniji pri Akciju smo zadeli drug na drugega. Po jedni strani se je zibalo mogočno brodovje Oktavijanovo, po drugi pa Antonijevo. Jaz sem služil takrat Antonija — da bi ga bil že poprej Neptun prebodel s svojim trizobom! Na obrežju so stali pešci in konjiki. Egiptovska kraljica Kleopatra, ki je triumviru Antoniju zmešala pamet, ni videla še nikoli pomorske bitke. Zato je prosila svojega zaveznika Antonija, naj bi se njej na ljubo odločil za bitko na morju. Slepri triumvir ji je izpolnil željo. A ko se je bitka vnela, zbežala je bojazljiva kraljica na svoji ladiji domov. Zatelebani vojskovodja pa jo je tudi pobral za kraljico, ne da bi se menil več za svoje vojake. Še smo se borili nekaj časa brez vojskovodja, a kaj so ovce brez pastirja? Najpametnejše je bilo, da smo se udali in svoje buče prihranili za boljše čase.“

„Jupiter fulminans naj prekolje glavo Antoniju!“ zaklel je tribun.

„In Ork¹ posádi Kleopatro na dno zemlje“, doda vojak.

„A kakšna je bila vendar ta kraljica, da je Antonija tako pokopala?“ popraša zopet Kalvencij v pretrganih glasih, ker je že težko dihal od veslanja.

„Eha, to vama je bil obraz, to, sama Venera! In ta postava! Le jedenkrat sem bil tako srečen, da sem jo videl od blizu. Tako zapeljivo je pogledala Antonija, da sem bil še jaz ves zmočen pri veslanju!“

„Kako daleč pa si jo videl, Plunko?“ zapraša ga tribun, ki je slutil, da hoče stari mornar lagati.

¹ Orcus = peklo.

„E-a, saj bi mi še sedaj Minerva kmalu spomin posušila, ako se le spominjam te čarobne kraljice. Le dobro me poslušajta! V krasni zlati ladiji se je vozila po morju. Vesla so bila srebrna in jadra škrlatasta. Bila je opravljena ko boginja Venera. Sedela je na svilenih blazinah v prelepem šotoru, ki je bil ves z zlatimi nitkami obrobjen in pretkan. Dečki oblečeni kakor mali bogovi so ji hladili zrak z dragocenimi pahljačami, mlade device so ji dvorile ter zažigale vonjastega kadila, mlade žene pa so kakor morske božice sedele pri veslih in krmilu. Piščalke so piskale iz ladije in harpe so zveneale tako milo-vablivo, da se mi je vrtelo v glavi, ko sem krmaril.“

„Poprej si dejal, da si bil pri veslanju, a sedaj praviš, da si krmaril.“

„E, to si objesten! Saj to je bilo ob drugi priliki! To je bilo takrat, ko je mogočni Antonij pustolovil po Mali Aziji in pozval kraljico Kleopatro na odgovor v cilijsko mesto Tarz, češ, da je Kasiju poslala svoje brodovje na pomoč“, odgovori pomišljaje čolnar tribun.

„Sam Mart¹ te privzdigni, da pojdeš nama na pomoč!“ reče Polijon in vrže veslo starcu, ki bi bil še rad kaj povedal o bitki pri Filipih.

Mladeniča sta bila utrujena. Ogrnila sta si togi in legla na risovo kožo, ki je pokrivala zgornji del čolna.

Starec je molčal, mladeniča sta se zamislila. Polijon je zrl na julijske planine in ugibal, kdaj ga njegov šarec ponese tje čez gore v solnčno Italijo, Kalvencij pa je prereševal starčeve zgodbe in nevoljno stiskal pesti sedaj zaradi triumvira Antonija, sedaj zaradi kraljice Kleopatre. Plunkova povest ga je močno ganila.

„Kaj stiskaš roko, prijatelj?“

„Pri Jupitru, kaj bi je ne, ako ima domovina tako omehkužene babjeke za svoje vodnike, kakor je bil Antonij!“

„Pomagaj si, če si moreš! Ženska je ženska! Malo pravic ji je dal rimski zakonodajavec, a zato je niso zavrgli bogovi. Ju-

¹ Mars (Mart) je bog vojske.

nona ji je zaščitnica“, pogovarjal je tribun flegmatično svojega spremljevalca.

„A Junona ščiti ženo pri ognjišču, na Martovem polju pa ženske nimajo nič opraviti.“

„Le počakaj, ljubi moj Kalvenček! Mlad si še. Tudi jaz nisem več kakor osem let starejši od tebe, pa izkusil sem mnogo. Živel sem mlada leta veselo, užival vse sladkosti mladega človeka, pijančeval in lazil za ženskimi, privoščil si vse, kar si more izmisliti rimska glava; vsa Emona je bila tako rekoč moja, in zato vem, kaj je življenje! A tudi mraz in vročina, stradanje in zaničevanje, dolge pohode in druge vojaške težave sem prenašal moško; bil sem se z Germani v teutoburških gozdih na življenje in smrt, in sama Fortuna¹ me je varovala, da sem se rešil in srečno dospel k svojemu očetu. Torej delaj in uživaj!“

Kalvencij je gledal pomilovaje svojega tovariša, ki sta mu Bak in Venera narisala svoje poteze po licih in očeh.

„Ne bom te pregovoril, Polijon! Strast te je dobila podse in dasi ponosen vojak, ji vendar ne moreš kljubovati. Prešibak si v krepostih. Meni pa vendar-le privošči, da se upiram strasti; nečem, da bi gospodovala meni. Oster si v taboru do vojakov, a slaboten si do sebe. Vem dobro, da me ti ceniš ravno radi teh lastnostij, katerih ti nimaš. Ali ni tako, ljubi moj Polijon?“

„Res je, ali vedi: Quod licet Jovi, non licet bovi.² Kadar se ti prerineš do tribuna ali celo do konzula, tedaj boš sodil drugače in zakrival svoje slabosti, katerih ne boš rad videl pri svojih podanikih. Človek se predela in prestroji po razmerah; nevidna, neupogljiva sila ga vleče, da ne more drugače.“

„In jaz ti pokažem, da more“, zakliče Kalvencij živahno in skoči po koncu, da se je čoln zamajal.

„Pustiva te puste pogovore bogovom, prijatelj!“ obrne tribun besedo, počasi vsta-

jaje. „Povej mi rajši, kako bi se moja želja uresničila, da bi zopet jedenkrat gledal solnčno Italijo? Oh, ve, julijske planine, zakaj odmikate mojim očem zelene livade in bogate vinograde? Zakaj mi ne privoščite millega podnebja, vonjastega cvetja in okusnega sadeža? Mrzlo stojite in štrlite proti meni, ki sem prikovan na to pusto, močvirnato zemljo. Odpri se, lepa Italija, in pokaži mi svoj solnčni obraz, svoje modro nebo in svoj rajski vrt! O, da bi ugledal vsaj vzorno palačo svojega očeta v ponosni Akvileji, da bi zrl slikane stene, ki sem jih gledal nezaveden dojenček! Da bi le dvignil bogato okrašeno orijentalno žarnico, dvignil prilepljeni pokrovec in pogledal vanjo, kjer počiva pepel moje matere! O, da bi dvignil žarnico, okrašeno s feniškimi podobami, ter pogledal pepel svoje ljube sestrice Avite!“

„Diis Manibus sacrum!“¹ zamrmra starrec, ki je počasi, a še vedno vztrajno napogibal svoji vesli. Mlademu tribunu pa je utrnila solza in prenehal je s svojo deklamacijo.

Kalvencij ga je poslušal le na pol. Njegov duh je bil med tem v taboru pri Emoni. Čul je nekaj pri tovariših, kar sicer njega ni posebno vznemirjalo; a sedaj se mu je zdelo, da se dá tribunovo hrepenenje po Italiji združiti z nekim dogodkom, o katerem je slišal. In zato je precej samozavestno zaklical Polijonu:

„Prijatelj, predno solnce desetkrat zaide, boš ti na poti v Italijo.“

Tribunu se je obraz nategnil, kakor da bi ne veroval. Kmalu pa se je natančneje ozrl na prijateljeve odločne besede. Zdelo se mu je, da je v njih resnica. Kalvencij se mu je zdel liki skriven duh, ki ga vodi. S pomirjenim glasom je odgovoril:

„Fortuna naj me podpira! In ti, moj prijatelj, moja duša, moje srce, moje vse, ti me boš spremil. Tako mi Jupiter!“

In objel ga je kakor mati svoje dete.

Gosti gozdovi so se tedaj zasvetili; bili so na kraju zarastle gošče. Tam izza leskevega grma pa je zletela tolpa jerebic, ki

¹ Fortuna = sreča.

² Pregovor, ki pravi, da ne sme vsakdo storiti tega, kar sme jeden, n. pr. kralj.

¹ Domačim bogovom (dušam umrlih) sveto.

so hitro zopet izginile še niže v goščavo. Kalvencij je sklepal, da je to letanje jerebic dobro znamenje in emonski *auspex*¹ ga je pozneje poučil, da mu je sreča ugodna in da se dovrši namerjeni načrt.

Svet se je vedno bolj odpiral na obe strani, pokazalo se je šesterokotno zidovje starega Nauporta, in predno sta mladeniča pričakovala, že je ponosno zaklical stari čolnar:

„Statio ad Nonam.“

II. Nauportska nimfa.

„Predno solnce zaide, odrineva nazaj“, reče Polijon čolnarju in odide s svojim prijateljem po obrežju. Tu je bilo priklenjenih vse polno različnih ladij in čolnov. Čolnarji so se trli ob malih kolibah, v katerih so trgovci prodajali vsakovrstna jedila in pijače, kupci so se gnetli okrog blaga, in malo naprej so cestni popotniki menjavali svoje konje in prekladali blago.

Naša dva znanca sta stopala urno, zavita v beli togi, zakaj solnce ni grelo preveč močno. Molcé sta korakala čez most skozi vrata srednje visokega zidovja, ozirajoč se na desno in na levo. Kar postaneta pred veličastnim templom, ki se je dvigal na vzvišenem kraju in je bil posvečen vodni boginji *Aequorei*, katero so v Nauportu imeli v posebni časti. Sezidati ga je dal na občinske stroške prejšnji in sedanji načelnik trga, magister loci, osvobojeni Mark Fulgin Filogen.

„Vstopiva v tempel in počastiva boginjo, da nama bo tudi pri vrnitvi naklonjena!“ reče Kalvencij svojemu tovarišu, ki mu je sledil.

Veličastna hodba z dvema vrstama žlebanih stebrov domačega marmorja ju je sprejela pod svojo streho. Dorski stebri so nosili masivno ogredje, katero so z bogatim frizom vezali grebenasti triglifi; vmes na metopah pa so bili vdeleni raznoteri relievi. Nad venčnim zidcem je kipelo trikotno pročelje, na katerem so stali kipi *Aequoree*, *Cerere* in *Merkurija*.

Vstopila sta v tempel. Steber za stebrom se je vrstil proti koncu, kjer je stal žrtvenik *Aequoree*, zaščitnice Nauporta. Mladeniča sta obstala in čudeč se zrla po veličastnih prostorih.

„Oh, Junone hči! Poglej, prijatelj, na desno!“ vzklikne tribun in stopi nehoté proti desni. Kalvencij se ozre in zagleda devico, ki je stopala počasnim korakom iz svetišča, zagrnjena v dolgo, vijoličasto togo.

„Sama *Minerva* ji je udahnila življenje in *Venera* posodila svoje obličje“, vzdihne Polijon, dvigajoč svoje roke.

„Ne govori, v svetišču sva!“ pokara ga tovariš, ko je skrivnostna devica zašumela mimo njega. Ujela sta se z očmi, in Kalvencij je čutil njen pogled v svojem razgretem srcu.

Še predno se je zavedel, Polijona ni bilo več v templu. Iskal ga je za stebrovjem, ni ga bilo. Odšel je iz templa in zagledal tovariša na mramornatih stopnicah, zročega v nasprotno palačo.

„Eh, Ork naj me pozoblje, če ni to magistrova hči!“

„Morska nimfa ni tako lepa“, izpozabi se Kalvencij in pritrdi svojemu prijatelju, zroč na odprta okna magistrove palače. A hipoma se spomni svojega moštva, rdečica ga polije in brzo pristavi:

„Bodiva modra, Polijon! Čas je drag in solnce nama danes ne pripušča, da bi se lovila za nauportsko nimfo.“

„Kaj, ko bi jaz nesel pozdrav magistru od svojega očeta?“

„Tak nalagan pozdrav bi tudi jaz lahko nesel od svojega očeta. Pojdi rajši brzo pozdravit *Ticijano*, na katero si tako hitro pozabil!“

„Pustež panonski! Ti pač ne veš, kaj je ženska!“ kričal je Polijon vedno glasneje. A tudi Kalvencij ni tiho govoril, da se je lahko slišalo tje gori v palačo.

„Ali nisi več žejen?“ obrne vojak besedo.

„*Vinum pucinum* — tisto pa! Žejen sem kakor kanja. Odidiva!“

Polijon obrne oči pod noge, stopajoč po stopnicah navzdol, Kalvencij pa je še po-

¹ Poganski vedeževavec iz letanja tičev.

gledal v okna palače, stoječ na vrhu stopnic. In evo ti nimfe nauportske! Prikazala se je pri oknu, ki je imelo tedaj navadno okrižje, in ljubeznivo se nasmehnivša priklanjala svojo drobno glavico.

Hipoma je izginila, in ko se je Polijon pod spodnjo stopnico ozrl na Kalvencija in potem na palačo, videl je le prijatelja, ki je kakor zamaknjen še stal na vrhni stopnici in zrl v okno magistrove palače.

„O ti licemerec panonski! Dela se kakor bi bila ženska njemu deveta skrb, a sedaj stoji tam gori kakor kip in zija v prazna okna! Daj se udelati tje gori v timpanon poleg Neptuna in gledal boš na veke prazna okna magistrove palače!“

„Prijatelj, odpusti! Sram me je, da me mora učiti moštva moj ljubi Polijon, ki ima o tem vse drugačne nazore.“

Polijonu je dobro dela Kalvencijeva beseda, mladi vojak pa je zakril s tem lože svojo zadrego, ki ni bila majhna. Rdeč kakor rak je dal govoriti tovarišu in šele čez nekaj časa, ko sta bila že blizu doma Polijonove rojakinje, pogrelo ga je ne samo na licih ampak tudi v srcu, češ, da se je tako nepremišljeno dal ujeti v tovariševe zanjke.

A devičin pogled je bil močnejši kakor dobri sklepi.

Na zgornjem koncu Nauporta je stala hiša trgovca Klavdija Alpina, ki se je bil naselil s svojo ženo Ticijano pred nekaj leti v tem kraju. Bil je Akvilejec in tržil s kožami, žena pa je točila italijanska vina. Bila je dobro znana gostilna, stoječa na severozapadnem bregu, prav ob veliki cesti; tu sem so potniki radi zahajali. Pri Ticijani se je dobila dobra postrežba, zlasti izvrstna pijača. Tudi vojaki so se radi mudili v njenih prostorih, ker je bilo vino po ceni, Ticijana dobra zabavavka in prostega časa vedno dovolj. Premetena Akvilejka je vedela več skrivnostij starega Nauporta kakor vsi drugi skupaj. Znala je molčati in umela je govoriti. Mož ni bil dosti doma, ker je hodil po kupčiji. Žena pa je bila lepa ženska — vsaj v svoji mladosti. Otrok nista imela.

„Ave, matrona Ticijana, ki ji ni para v Nauportu!“ pozdravi Polijon svojo rojakinjo.

„In ne v Emoni“, dostavi poredno gospodinja.

„In ne v Akvileji“, zasmije se tribun.

„Kje te je vozila Aequorea, slavni tribun, da te niso zapazile tako dolgo moje oči?“

„In kaj te je Merkur tako daleč zanesel, golobica moja, da te iščem zaman, ko je treba piti sladko kapljico in poslušati prijetno pesemco?“

„Torej posodico Pucinca, Polijon?“

„Tako je, pri Baku! In mojemu tovarišu taisto toliko.“

„O, Kalvencij, hrabri Emonec! Skoro ga ne bi poznala.“

Ticijana ga je pobožala po licih, da je mladenič zardel.

„E-a, hrabri Emonec, dokler ne vidi ženskega obličja“, dostavi tribun zbadljivo.

Kalvencij je bil kakor na trnju in ni vedel, kaj bi odgovoril. Sram ga je bilo, in zdelo se mu je, da mu Ticijana bere z obraza njegove misli in njegovo zbežanost. Spoznal je, kako vse drugače je misel in dejanje in da mu treba še dosti vaje, predno bo mogel svoje moštvo pokazati ne samo v taboru in doma, ampak tudi v ženski družbi.

Ticijana je dobro opazila mladeničevo zadrego in ne hoté ga dražiti odšla po naročeno vino. Bila je plečata, visoka žena petintridesetih let, podolgastega obraza, črnih očij in grškega nosa.

„Ti pač veš moje želje, s sladko vinsko trto venčana Akvilejka“, reče Polijon vrnivši se ženi, brisajoč si ustnice z dlanjo. Bil je slasten njegov prvi požirek.

„Kaj bi jih ne vedela, in moje želje so tudi tvoje želje, divni Polijon! Rada bi, da tudi jaz poletim s tabo čez julijske planine.“

„Moj prijatelj pravi, da se nama izpolnijo želje v desetih dneh.“

„A, Minerva naj ti posveti, dični Kalvencij! In kako to?“

„Skrivnost je še, Ticijana!“

„In meni skrivaš to skrivnost?“

Ticijana ga je pogledala tako milo-zapeljivo, da je Kalvencij obrnil oči v tla in trdni sklep ponavljaj v srcu: Ne boš me!

„Niti Polijon je ne ve, moj prijatelj. Pri Jupitru, da je tako!“

Vsi trije so molčali. Le Kalvencij je na prisego potegnil iz svojega vrča, kakor da bi hotel s požirkom vina zakriti svojo zadrego.

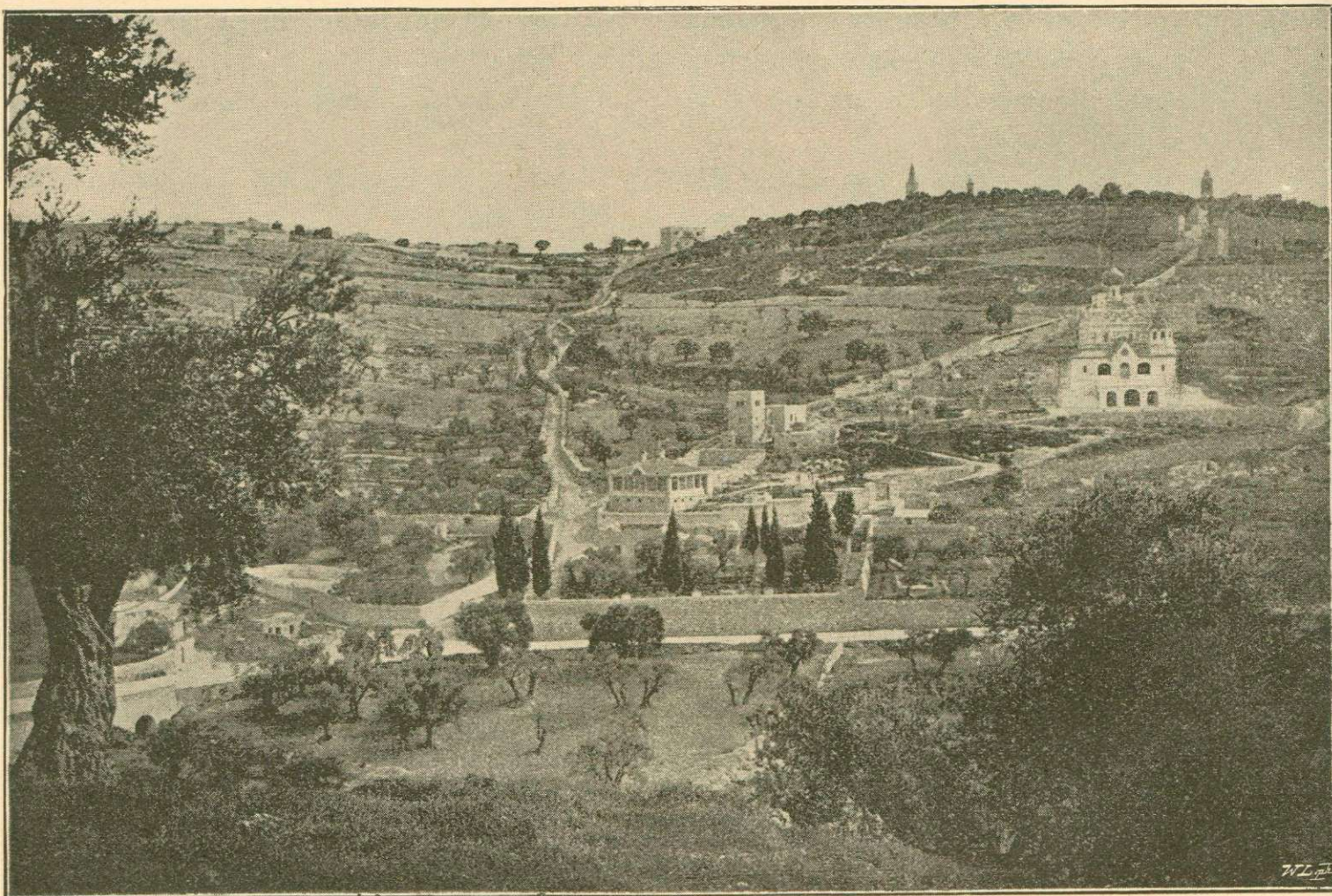
„Pripravi se, da nama pomagaš, če bo potreba, Ticijana! Toliko ti povem, da se

tribun osme legije?“ raztogoti se Polijon in vstane po koncu.

„Počasi, amice! Modrost je prva čednost vojakova.“

„Kaj boš ti mene učil, mene, tribuna, ki sem . . .“

„Počasi, po tihem, ljubi Polijon! Saj veš, da sem ti udan do groba, in o zvestobi moji ne moreš sumiti. Še rečem: nekaj se kuha in ta kuha bo tebi naklonila pot v Italijo“, reče vojak hladno in vstane.

Oljska gora.

nekaj kuha v emonskem taboru, in tudi Nauportu ne utegne biti prizaneseno. Torej bodi pripravljena na vse, draga Ticijana!“

Žena ga je pogledala hvaležno-zaupno. A ta njen pogled je bil hinavski, ker je gostilničarica vedela več kakor Kalvencij. Njen namen je bil, da mladeniča pridobi zase.

„A-a, Mart ti raztegni goltanec! Kaj govoriš, Kalvencij? Ti si moj vojak in zakrivaš tako važne dogodke meni, ki sem

Polijon sede, zamišljeno zroč predse. Ni dvomil o prijateljevi zvestobi, a zvedavost ga je hudo trla.

„Ali namerjajo upor?“ popraša licemersko gostilničarica.

„Bodi pripravljena, Ticijana! Več ti ne morem povedati, kakor sem povedal. A pustimo ta pogovor in povej mi rajša, lepa žena, kdo je ona deklica, ki se skriva liki nimfa med stebrovi nauportskega templja?“ zasuče Kalvencij pogovor.

„E, kaj tudi tebe mika žensko bitje, nedolžni Kalvencij?“ ponorčuje se brž Polijon.

Ticijani je bila Kalvencijeva beseda povšeči, ker ni rada govorila o skrivnostih, ki jih je čula iz ust vojakov, bivajočih v Nauportu. Zato hitro odgovori:

„Junona ti pomози! Dober okus imaš, mladi Kalvencij! Žal, da je zate jabolko previsoko in ne boš mogel doseči in odtrgati ga. Magister loci, Mark Fulgin Filogen, skrbno varuje svojo tičico, in njemu pač ne bi prišlo na um, da bi svoj zaklad izročil preprostemu vojaku.“

Kalvencij je bil užaljen po teh besedah in ni si mogel razlagati, da je Ticijana hipoma obrnila svojo ost proti njemu. Zapazil je dobro, da sta se s Polijonom pri teh besedah spogledala. Zopet je imel mnogo misliti, in ko je Polijon zaklical: „O Kalvencij, Kalvencij!“ ni mogel več zakriti svoje zadrege.

„Plaćajva in odidiva, solnce je že blizu zatona“, reče in vstane.

„Zdrava Ticijana!

Nunc est bibendum, nunc pede libero
pulsanda tellus“,

je pel Polijon polglasno in navajal pesem, kolikor mu je dal ne predobri spomin.

„Pa greva, corpus Bacchi! Kokoši gredó spat s solncem“, je zbadal prijatelj prijatelja.

„Preskrbi vse!“ zašepeče še Polijon Ticijani na uho ter odide počasi za tovarišem, ki je brez pozdrava odkorakal iz hiše.

Ticijana je zrla zasmehljivo za njima.

Mrak se je delal, ko sta naša dva znanca drug za drugim korakala po trgu.

Ko pa sta se bližala magistrovi palači, je Kalvencij vedno bolj zastajal.

„Pojdi ti naprej, ker si tribun!“

„To bi ti bilo že prej lahko prišlo na um, Kalvencij!“

„Res je, torej naj obžalovaje napako popravim.“

In stopi za tribuna.

„Jaz ti pa kot tribun velim, da pojdi naprej in poglej na obrežje, če je Plunko že pri čolnu?“

Nevoljen je stopil zopet Kalvencij pred Polijona in počasno korakajoč škilil na okna magistrove palače, ali mu bo tudi sedaj sreča mila.

A ni mu bila. Pač pa je videl, kako se je Polijon ustavil pred pragom palače in poprašal gologlavega sužnja: „Ali je magister loci doma?“

Ni ga bilo.

Nevoljen je tudi tribun odhitel za vojakom.

Plunko je že držal za vesli in potnika sta vstopila.

Mesec je sijal na vodno površino, veter je razpihaval valove, vejevje ob bregu je šumelo, Polijon in Kalvencij pa sta obtičala v Morfejevem naročju. (Dalje.)

Prijazna.

(Novela. — Spisal Fr. Kočan.)

(Dalje.)

IV.

Prijazna! Koliko jih je, ki so bile prijazne, in kaj imajo od tega! Goljevo Rezo — sedaj sedaj bodo s prstom kazali za njo — še ni dolgo, kar so jo čislali in občudovali vsi. Lepa, vesela, živahna do nagajivosti: taka je bila Reza. Pa saj ji „Reza“ nihče rekel

„Dom in svet“ 1900, šte. 7.

ni, temveč „Rezika, Rezika“ se je čulo za njo vsepovsod. Sedaj ji bo kmalu še „Reza“ prelepo . . . In Bitničeva —, v vseh družbah je bila včasih. Na vasi so se tepli zanjo, oče se je trkal na prsi in se bahal ž njo. Sedaj? Za nadlego je tovarišicam. Redkokdaj se še spozabi mednje, a kadar pride, tedaj zastane pogovor in neka tesnoba zavлада v družbi.

Med njimi ni več domača, ni in ni! Zakaj? Prijazna je bila . . .! In potem drugih dovolj: Gošarjeva, Čiponova, Tekavčeva . . . Fantje se skrivoma norčujejo iz njih, s tujega pa pišejo tovarišem domov: „Bom vsaj imel, kadar pridem domov, v opalto poslati koga.“ Tako je; vsa vas ve, da je tako. In na vse to naj bi bila prijazna!? Kaj takega je izrekla Cila, Cila! Se pač vidi ženi, da je še vedno kakor je bila: predobra, premehka, prezaupljiva. — Antonu naj bi bila prijazna potem, ko je bil celi dve leti pri vojaki, ko je . . .? Prijazna, več ne! In to bi bilo mogoče, misli Cila. Ha! Nič, nič, stokrat nič! Niti zmisliti se ga ne več, kaj še govoriti ž njim! — Niti odgovorila mu ne bo, če jo sreča slučajno in jo morebiti nagovori. Nič! In če bo vsiljiv, ga odpravi na kratko in trdo. Sploh se je doslej preveč ukvarjala ž njim. Menila bi se ne bila zanj, in vsega tega bi ne bilo! Solzá bi ne bilo, tuge ne, nezadovoljnosti ne. In zraven ga ji je še Cila v jednomer klicala v spomin s tem, da je hotela vedno govoriti o njem in le o njem. Tudi tega ne bo več! In če ga ji bo omenjala še, ji bo povedala kar naravnost, da je v tem čisto drugačnega prepričanja ko ona, da niti ne ve ne, kaj bi si mislila o njej, da ji je naravnost žal, ko se ji je zaupala . . .

V takih mislih so ji potekali ostali dnevi tistega tedna. To so bili sklepi, ki jih je hotela držati do pičice. Zadnji čas, zdelo se ji je, je bil, da je prišla na to.

In ob tem se je čutila zadovoljno samo s seboj. Žalost in pobitost je izginila, na njeno mesto je stopila neka odločnost. Čelo ji je bilo vedro, oči so ji zopet gorele kakor poprej, in glave ni povešala kakor pred kratkim. Z jedno besedo: čutila je v sebi izpremembo in te izpremembe je bila vesela.

Antona ni bilo; niti videti se ni dal. Pogrešala ga je še dosti lahko; še misliti ni hotela nanj. Pogrešala bi ga bila lahko za zmerom, tako si je mislila. Nič! Bog ve, kolikokrat je rekla sama pri sebi in si za-trdila z odločnostjo in ne brez neke no-tranje zadovoljnosti: Nič!

Tudi Cila ga ni jemala v misel tiste dni. Govorili sploh nista mnogo tedaj, saj nista imeli časa. Delo jima je šlo molčé izpod rok.

Samo misel na Pavleta se ji je vrivala te dni bolj pogosto ko sicer.

Kadar pride Pavle — je mislila —, o potem bo srečna zopet in vesela od srca. Da le Pavle pride, potem se ne meni za nikogar, za nič! Potem šele bi lahko pogrešala Antona popolnoma, potem bi si ga iz-bila iz glave za vedno. Niti spomnila bi se ga ne več, celo iz tistih mladostnih spominov bi si ga izbrisala popolnoma.

Kako si je želela Pavleta tiste dni!

„Pavle —. Da bi prišel, in to takoj, še do zime. O, da bi prišel!“

In spomnila se je: pisati mu morata s Cilo, saj sta se bili domenili!

„Cila, Pavletu morava pisati!“

„Kdaj bi? Čakaj —.“

„Takoj, takoj, Cila! Jaz utegnem takoj!“

Cila je malo pomišljala:

„Ali pa še počakajva par dnij, Anica.“

„Zakaj, Cila?“

„Tako! Tje v nedeljo bova imeli časa dovolj. In človek je bolj zbran v nedeljo. In spomin je bolj živ in čvrst.“

To ji ni bilo všeč. Zakaj bi čakali?

„Cila, danes se mi ravno ljubi. Saj veva, kaj mu bodeva pisali; jaz se bom spomnila vsega. In čas imava tudi.“

„Počakajva, Anica, vsaj do jutri počakajva. Danes se mi tako malo ljubi; bodeva pa jutri, Anica.“

Ustavljala se ji ni dalje, a mislila je svoje zraven. Zdelo se ji je, da je uganila, zakaj se Cila obotavlja tako. Ženi se razmere do Antona še niso zdele dosti ugodne. Kdo ve, kaj je vse upala Cila: da se v par dneh, morebiti že do drugega dne, izpremeni to in ono, da morebiti Anton pride, da —, sam Bog ve, kaj je mislila.

No, za jeden dan se ji je udala, a na trdnem je bila, da jo bo Cila drugi dan pre-govarjala zastonj, ako ji poreče: počakajva!

Težko je čakala na tisti 'jutri' in mislila, kaj mu bodeta vse pisali in kako mu bodeta pisali.

Misli na Pavleta so jo kar opredale. Vsa je bila v tem; sanjarila je le o tem.

Šla je tako daleč, da si je celo predstavljala — in to čisto resno —, kako se bodeta s Pavletom zopet lovila po vrtu, dražila se in smejala se, med tem ko bo Anton gledal izza plotu takisto temno, kakor bi jima zavidal, in takisto sramovaje se, kakor ko je bila prvič prišla iz mesta domov.

Ob takih sanjarijah so ji poletele misli zopet nazaj v prejšnja leta. V spomin si je poklicala skoro vsak posamezni slučaj, ki se je tikal Pavleta. Spominjala se je živo vsega, in Pavle ji je stal pred dušo zopet tak, kot je bil, ves nekdanji Pavle.

Malo različnih nraij —, skoro nasprotnih značajev sta si bila. Pavle je bil mehak, nekako otroški, odkritosrčen; srce in dušo je nosil na jeziku. Ona pa je bila često trda, priprta in zato ni mogla videti za nič, da bi ji bil Pavle kazal ljubezen in prijaznost svojo tako na zunanje, z besedami. In vendar je bil Pavle prav v tem oziru tak, da ni mogel skrivati zase, kar je čutil. Skoro vsiljiv je bil včasih. Sporekla sta se tu pa tam za resno. Kadar sta se, tedaj ni izbirala besed ne gledé na to, da je bil Pavle občutljiv in da ga je ranila vsaka, še tako malo pikra opazka od njene strani. Ona se ga ni bala; v svesti si je bila neke premoči nad njim. Tudi on je vedel za to; saj bi se bil lahko branil, pa se ni. Nasproti drugim je umel nastopiti tudi resno in odločno, njej nasproti ne. Zameril ji je pač, pa le tako dolgo, kakor je hotela ona. Kakor hitro je ona zinila zopet prijazneje, takoj je bil tudi on zopet prejšnji: prijazen, mehak, postrežen do vsiljivosti . . . Včasih jo je ujezilo kaj malega. Molčala je. V stran se je obrnila, in če jo je izpraševal, mu niti odgovorila ni. To mu je bilo mučno. Hodil je okrog, molčal in jo pustil na miru nekaj časa. A ne dolgo; mirovati mu ni dalo. Sam ni vedel, kje bi začel in na kaj bi napeljal govor, da bi spravil vsaj besedico iz nje. — „Kaj ti je, Anica?“ — „Nič!“ — In hodil je zopet gori in doli, pa se naposled zopet ustavil pred njo: „In vendar; brez nič bi se ne držala

tako-le; kar videti te ne morem.“ — „Saj pravim, da mi ni nič!“ — Potem je poskusil z dobrikanjem. Roko ji je položil na ramo (uh, to jo je dražilo najbolj) in z malo tresočim glasom je začel zopet: „Anica!“ — Dostikrat se mu je prav zaradi njegove vsiljivosti in tiste njegove mehkode zasmejala v obraz, ko sama ni hotela. Seve, to mu je bilo povšeči; bolj bi ga ne bila mogla zveseliti. Obraz mu je zasijal in bil je zopet stari —, in ona tudi; kaj je hotela! Sicer pa so prišli drugikrat tudi zanjo trenutki, ko se ji je tajalo srce, in tedaj je čutila tudi ona neko mehko in prizrčnost. In da se ni sramovala, bila bi tedaj tudi sama nasproti Pavletu lahko prav taka: mehka, otročja, postrežna . . .

Časi so se izpremenili od tedaj in tudi ona se je izpremenila; to je čutila tisti dan.

Včasih se je sramovala nasproti Pavletu in ne bi bila mogla tako, tako . . . A sedaj bi bilo drugače. Sedaj bi mu zaupala lahko vse . . . Sedaj, prav sedaj bi ga potrebovala najbolj, sedaj bi ji on, samo on še mogel nadomestiti vse, vse . . . Zaupala bi najlože njemu, lože ko Cili, ki je ne razume, lože ko Tilki, ki je še premlada, preneizkušena, lože ko Bošičevi Ivani v Kladju, ki bi se ji morebiti smejala na vse. Umel bi jo samo Pavle, izmed vseh ljudi na svetu samo Pavle. Zato mora priti, mora priti . . .

In drugi dan sta mu pisali s Cilo dolgo, dolgo pismo. Cila je narekala, ona pa je pisala. Srce je hotela kar izliti v pismo. Na stotine mislij je hotela kar najedenkrat vreči na papir. Roka se ji je tresla. Iz vsake črke se je bralo, naj pride, naj pride, naj pride in vse pismo je klicalo, naj skoro pride.

V.

V nedeljo se je namenila obiskati Reško Tilko. Ves teden že nista bili skupaj, in to se ji je zdelo že dolgo. Poleg tega je bila zadnje dni tako sama zase, sama s svojimi dvomi in prevarami, s svojim razmišljanjem in preudarjanjem, in to vse jo je bilo utrudilo duševno in telesno. Potrebovala je raz-

vedrila; zveseliti se je hotela in raztresti. In kje bi se lože ko v Tilkini družbi?

Prišedši pred Tilkino hišo je izprva že dvomila, ali jo najde doma, ali ne. Vrata so bila videti zaklenjena.

Zaklicala jo je kar pod oknom:

„Tilka!“

Znotraj se je odzval tanki glas Tilkin:

„Kdo je?“

„Jaz!“

„Kdo?“

„Saj veš.“

„Kdo?“

Tilka jo je spoznala po glasu; kako bi je ne bila! In vendar se je delala nevedno. Porednica! Bila je vedno taka.

„Kdo?“ se je ponavljalo zopet v tistem nagajivem naglasu.

„Anica.“

„Anica?“ In potem čez nekaj časa: „Duri so samo priprte!“

Vstopila je in šla najprej v veliko sobo: zdelo se ji je, da je bila čula glas od tam. Pa tu je ni bilo; soba je bila prazna, in drugih domačih ni bilo nikogar. „Skriva se mi“, je mislila in urno odprla duri še v čumnato. Nič!

„Tilkaa!“

„Kaaj jee?“

Glas je prihajal od zgoraj.

Stekla je po stopnicah na vrh. Tu pa je bilo temno. Le skozi špranje v deskah je vhajalo par solnčnih žarkov.

„Kje si vendar?“

„Poišči me!“

„Nagajivka!“

Naposled se je prerila med skrinjami in drugim olesjem do sobe Tilkine. Tilka se ji je čudila od znotraj:

„Ali si me dobila? Čudno, da si me. Revica!“

„Ti —!“

Hotela je noter v jedni sapi, pa ošteti jo pošteno . . .

A tudi tu se ji ni oponeslo; nezgoda je imela, kamor se je dotaknila: tudi tu so bila vrata zaprta in še zaklenjena povrh.

Hotelo jo je že jeziti.

„Čakaj, čakaj!“ se je oglasilo od znotraj kakor v porog. „Tako, Ančica, tako! No, vidiš . . .“

Ključ je zaškripal, in Tilka je stopila prednjo ter se ji smejala v obraz. Napravila se je bila za ven. Bel predpasnik je imela in pa pol-svileno ruto, tisto, ki sta jo bili tam poleti kupili pri Marijanici.

„Kam si se napravila, Tilka?“

„K tebi.“

„K meni?“

„Da.“

„Prav! Saj te že dolgo ni bilo. Med tednom ne prideš nič in danes te ni nič. Celu uro sem te čakala. In sedaj me mudiš še tu-le. Pa za kazen ti vzamem nekaj, ali vidiš!“

In potegnila ji je iz rok pismo srednje velikosti in malo zamazano na robeh, ki je je bila hotela Tilka prav tedaj skriti v žep.

„Dobro, da sem te uhitela!“

Mislila je, da bo spravila Tilko v zadrego. A Tilki se ni poznalo nič. Smejala se je tako objestno in jo gledala tako živo in naravnost, kakor da ne bi imela na vesti prav ničesar.

„No in kaj boš boljša s pismom, Aničica?“ jo je vpraševala. Nagnila je glavico postrani, kakor bi hotela spraviti v zadrego njo, sklonila se malo niže, položila roki na kolena in jo gledala od spodaj gori smejoč se in samozavestno: „No?“

„Videti hočem, kdo ti je pisal?“

„In potem?“

„Potem ti bom nagajala vedno in dražila te vedno.“

„Ko bi se pa Anica sama opekla pri tem —?“

Zadnje je vlekla in poudarjala. In potem se je zopet smejala tako čisto in kazala dve vrsti belih zob. Kadar se ji je smejala tako, se je navzela vselej tudi sama neke živahnosti in nekega ognja od nje.

„Oho! Opekla? Ne verjamem —.“

„In vendar, Aničica, ko bi se le . . . No, in odkod meni, da je, Anica?“

„Bom videla.“

„Pa vendar!“

„Iz Bodulj, iz Brda, iz —.“

„Iz Amerike!“ je poudarila Tilka in jo pogledala zvedavo, češ: kaj poreče sedaj?

Njo je ohladilo kar na mah. Vesela nada jo je obšla. „Iz Amerike? Ali res? Od Boštičevega? Ali o Pavletu kaj piše?“

Postala je radovedna. Vprašaje je pogledala Tilko in urno posegla po pismu. Pismo samo je bilo zaprto.

„Kje si —?“

O, tedaj se ji Tilka ni mogla nasmejati do sita. „Aničica, Aničica!“ je bilo zopet na vrsti in objestni „hehehe“ se je ponavljal za vsako drugo besedo.

„Ali, Tilka, kje si dobila pismo?“

„Aničica, hehehe, Aničica!“

„Tilka!“

„Kako me boš dražila, Aničica? No, kako? Ali boš ti mene, ali bo narobe?“

„Povej, Tilka, prosim te!“

„Ali boš ti mene —?“

„Tilka, ti si včasih —!“

Sele potem ji je razjasnila vse.

Pismo je bilo prišlo iz Amerike čez teden. Čakalo je na pošti do nedelje. Stari Prec, ki je bil neke vrste pismonos v vasi, je imel navado, da je oddajal bolj oddaljena pisma šele v nedeljo po maši in to kar pred cerkvijo; saj so drugi pred njim delali tudi tako. In oddal je mož Boštičevo pismo kar Tilki, češ: v sorodu si, pa je lahko zaneseš v Kladje, ko imaš lahke noge in utegneš. Tilka se ni branila. Zakaj? Mož je bil star, Boštičevi so hodili k maši v Rovt, Tilka pa je šla v Kladje itak rada in večkrat.

„Ali greš z menoj, Anica?“

„V Kladje?“

„Da! Poklicala bi te bila mimogrede in te prosila . . . Ali greš?“

Malo je pomišljevala. V Kladju je že bila večkrat doslej. Vas je bila oddaljena uro hoda. Kraj je bil lep in ljudje prijazni. Hiše so bile raztresene po brdu, in z griča doli se je videlo na vse strani: na cesto, dalje po dolini in po gorah naokrog. Z Boštičevo Ivano sta bili prijateljici. Vselej, kadar je še bila šla v Kladje, je prišla domov tako vesela . . .

„Ali hočem, Tilka?“

„Seveda.“

Nato ni pomišljevala več. Pred Tilko je pohitela domov in ugibala med potjo, kaj je neki pisal Boštičev. Da piše tudi o Pavletu kaj, o tem je bila prepričana —, še več: domnevala je, da bo stalo v pismu vse prav tako, kakor si je želela zadnje dni tako prisrčno. „Oba prideta, kmalu prideta, še do zime prideta!“ Misel je bila vesela in ne brez podlage.

Cila je bila doma.

„Cila, s Tilko greva v Kladje!“

„K Boštico?“

„Da! France je pisal.“

„France?“

„S Tilko poneseva pismo. Zaprto je še, a meni nekaj pravi, kaj mislite, Cila: oba prideta domov, in sicer še do — zime. Kaj pravite?“

In takrat je tudi Cila mislila tako. Izrazila se je dosti določno. Objela bi bila Cilo tedaj najrajša.

„Le pojdiva“, je rekla naposled, „pa zvečer ne mudita.“

„Ne bojte se!“

Hotela je odhiteti, pa se je spomnila:

„Cila, ali sem dobra?“

„Dobra“, je rekla Cila.

„In predpasnik?“

„Predpasnik —. No, saj lahko drugega vzameš; če hočeš satenastega.“

„Saj res.“

Stekla je v sobo preobleč se. Čutila se je veselo in lahko kakor pero. Storila bi bila vse in najrajša vse ob enem. Kadar je bila tako prijetno vznemirjena, je prišlo še vselej kaj veselega. Tudi ta dan se je nadejala — no, česa se ni vsega nadejala . . .

Lišček je žvrgolel med oknom, da je šlo skozi ušesa. Skakal je od grede do grede, prekopal se in se postavljaj na glavo, ko bi ji hotel dati na znanje, da je tudi on vesel.

„Pi, pi!“ ga je pozdravljala mimogredé, ko si je opasovala predpasnik.

Vsega je bila vesela, predpasnika tudi. Satenaste so bile tedaj šele jele nositi. Aleška

ga je imela pred par nedeljami prva, za njo so jih kupile potem druge, skoro vse.

„Pi, pi!“

In živalca je zopet skakala in gostolela.

Tilka jo je čakala pred hišo.

„To bo lepo, Tilka!“

„Kajpak, da bo, Aničica . . . Ali si huda, če ti pravim Aničica?“

„Beži, beži! Vidiš, kako je lepo zunaj. Ne veš, Tilka, v nedeljo se mi zdi še najlepše. Kakor bi bil v nedeljo ves svet drug, ljudje drugi, vse drugo . . . Celo sama sebi se zdim v nedeljo drugačna!“

„Lej, lej!“ se je smejala Tilka.

„Ali ne verjameš?“

„Seveda! Le naprej!“

„Ti me ne razumeš —.“

„Razumem! No, in potem?“

„Ne veš, nekaj mi pravi . . . Radovedna sem, kaj je pisal Bošticev. Slutim, da prideta oba, France in Pavle. Kaj pa ti, Tilka?“

„Tudi!“

„Ti se samo šališ.“

„Ne, Anica, res mislim. Kaj hočeta tam.“

Tilka je govorila resno. In govorila je tako, kakor je mislila ona, kakor je dejala Cila . . .

Kako bi potem mogla dvomiti le za pičico? Zdelo se ji je, kakor bi se umelo samo po sebi, da prideta oba. Moj Bog, tako trdna si je bila v tem, da bi se bila smejala v obraz tistemu, ki bi ji rekel samo, da prideta morebiti. Videla ju je že v duši pred seboj, oba: zdrava, čvrsta, vesela . . .

„In Ivana, Ivana bo vesela!“

„Oh!“

Zmislila se je, kaj poreče Ivana na to.

Kako je udeležena ubožica tedaj, ko sta se France in Pavle odpravljala v Ameriko. Tisti čas je bila iz nekdanje Ivane postala najedenkrat druga: resna, skrbeča, zamišljena, dasi je bila poprej vesela in živa kakor Tilka. O, prej je nagajala in le nagajala, sama živost in živahnost jo je bila. „Ivančica, Tilčica, Aničica!“ se je ponavljalo kar naprej, kadar so bile vse skupaj, in stari Bošticev jih je klical že od daleč, kadar jih je videl: „Ivančica, Tilčica, Aničica!“ Vse drugače pa je bilo potem, ko se

je razvedelo, da mislita odriniti Pavle in France v Ameriko in to že na jesen. Tedaj se je nanagloma izpremenila Ivana. Ni čuda, saj je mislila in skrbela na vse strani. Mislila je celo, da se Cila huduje na Bošticevo, ker je France vabil in nagovarjal Pavleta. Ona ji je komaj sproti izpodbijala to misel. Saj je vedel vsakdo, da je revica storila vse kar je mogla. Sama in drugi domačini so nagovarjali Franceta, naj ne hodi, in če že mora, naj gre sam. Ko pa pomagalo ni nič! Pavle je hodil vsako nedeljo k Bošticevim, da sta s Francetom kovalá sklepe in naklepe. Hodila sta med njivami gori in doli, meneč se sedaj glasno, sedaj tiho o Ameriki, in samo o Ameriki. Tedaj sta prišli še s Tilko Ivani v pomoč. Zahajati sta jeli vsako nedeljo tje gori in ju pregovarjati včasih zlepa, včasih zgrda, kakor sta vedeli in znali. Ivana je bila že obupala tedaj: pomagalo ni nič. France in Pavle sta si hotela prislužiti denarja, za to jima je bilo. In ko je prišel čas, sta odrinila, ne mené se za prošnje in prigovarjanje. Potem je postajala Ivana resna in zamišljena skozi bolj. S Tilko sta jo obiskali še večkrat in pogovarjali. Izprva ni pomagalo mnogo, vendar, ko so prihajala pisma in sta pisala domov oba, da sta zdrava in da delata skupaj, pa da dolgo ne mislita ostati v Ameriki, tedaj se je popravljala Ivana bolj in bolj. No, naposled je bila zopet prejšnja: nagajiva, živahna, vesela.

S Tilko sta hiteli.

Pot je peljala po gozdu med smrečjem in bukovjem. Listje je rumenelo in se pomalem krivilo na vejah. Vetrič je vel komaj čutno. Kadar se je prerila pot bolj na plano, je grelo jesensko solnce prijetno in gorko. Vreme je kazalo lepo. Oblački so se le tu in tam v skladičastih kepcah in širokih razdaljah pomikali po nebu. Taki oblaki ne prinesó dežja, če slučajno jug ne potegne. Sploh je dan kar vabil v svoje naročje.

Ko sta prišli do Bošticevih — na, je bilo zopet zaprto. Trkali sta na duri, nič! Šli sta krog vogla, če bi bil morebiti kdo domačih v bližini, nič!

Sosedov hlapče se jima je stoječ na Tonhovčevem pragu in viržinko kadeč smejal lokavo in prihuljeno: „No, no!“

„Kam so šli, Luka?“

Hlapče je izpustil oblak dima pokoncu, pogledal od strani, smejal se, da sam ni vedel, zakaj, pa kazal precejšno vrsto belih zob:

„Niso daleč, ne! Na okno potrkajta. Tilka, le potrkaj!“

Bili sta res toliko neumni, da sta trkali in gledali skozi okno v izbo. Videti ni bilo nič, le tam pri peči se je zganilo nekaj belega —: maček. Zbudil se je bil po trkanju, dvignil se raz ležišče in priskakal k oknu na polico — —.

Hlapčon se je krohotal iznova.

„Tilka, ali nisem rekel, da trkaj? Pogledj, koga si pritrkala!“

„Povej, ali so doma ali niso!“ ga je vprašala ona malo jezno.

„Nekaj jih je, nekaj jih ni! Ali ni res tako?“

„Kvasiš!“

„Hohoho! Kvasiš gori, kvasiš doli. — Ali, Anica, tisti-le predpasnik je pa tako, ne vem, kako bi dejal, gosposki!“

„Otrok!“

„In ti ga je prinesel kdo, kako bi dejal: tako-le iz mesta kdo!“

In zopet se je hohotal zadovoljno

Tilka pa ga je začela bolj zlepa:

„Luka, povej po pravici. No, Luka!“

„Saj pravim, da niso daleč.“

„Kje je Ivana?“

„V laz je šla hruške pobirat.“

„Če ne lažeš?“

„Kakor hočeš —.“

Izza laza se je res videlo nekaj belega. „Ivana je!“ je rekla Tilka in stekla kar med njivami proti lazju. Ona za njo. Hlapče pa se je zopet hohotal za njima . . .

„Kaj novega?“ jima je klicala nasproti Ivana. V peharju je nesla hrušk. Ugledala ju je bila od daleč, ko sta hiteli proti lazju.

„Pismo, pismo!“

„Od Franceta?“

„Da!“

Odprle so pismo.

Ivana je letela z očmi preko črk. Izprva ji je bil izraz miren, nobena mišica ji ni trenila, samo oči so skakale od vrste do vrste, in ko je preobračala liste, se ji je roka tresla nemalo in komaj vidno. Na koncu pa se ji je zjasnilo čelo in vzkliknila je vsa vesela:

„Prideta, Anica! Oba prideta, oba!“

In prijela jo je čez pas ter se od samega veselja zavrtela ž njo po trati, da so hruške pocepale po tleh.

„Oba?“

„Oba, Aničica, oba!“

In tudi sama je ponavljala za njo: „Oba, oba!“ Donelo je tako milo, tako prijetno. Bila je sicer pripravljena na to, nadejala se, kaj nadejala: prepričana je bila, da bo tako; a vendar, ko je bila izgovorila Ivana tisto in to tako določno in veselo, o tedaj se je čula novica še jedenkrat veselejša. „Oba, oba!“ donelo je kakor sladka godba in ubrano petje.

„In kdaj prideta, Ivana?“

„Do zime.“

No, tudi to je vedela naprej.

Med tem je Tilka brala pismo naglas:

„— tukaj je štrajk. Pavletu sicer ni všeč, da bi se vračala že sedaj. Pred kratkim je zvedel, da je v Meksiki delo ložje in plačilo boljše; tudi štrajka tam ni. Zato, pravi, naj bi poskusila srečo v Meksiki. Jaz silim domov, ker sem se Amerike naveličal. Tudi Pavle je še nedavno silil domov in le domov. Sedaj mu Meksika hodi po glavi, no, pa najbrž ne bo nič iz tega. Jaz se ne bom dal pregovoriti zlepa in tudi za Pavleta, mislim, da bo odjenjal. Ga bom pregovarjal. On se hitro odloči za kaj, pa tudi popusti na prigovarjanje. Kaj hočeva v Meksiki? . . . Če pojde po sreči, se povrneva oba morebiti prav v kratkem, mogoče še do zime —.“

Ali se ji je le zdelo, ali je bilo res: ona je umela pismo vse drugače kakor Ivana! Ona je pričakovala več. Tisti „morebiti“ je bil le „morebiti“ in nič več. In „mogoče“? — To je, ali pa ni! Potem: da bi se dal Pavle pregovoriti kar tako . . . Go-

tovo ni. Je sicer mehak, a trmast včasih. In Bog ve, česa se vsega nadeja od Meksike, da bi opustil misel tako zlepa!

Pismo ji je vcepilo nemir, neko bojazen. Segla je in brala še sama.

Isti vtisk! Konec se je glasil sicer veseleje, a zadostil in utešil je ni. In čim večkrat je brala, tem neverjetnejše se ji je zdelo, kar je obetal France. Črke so se ji tresle pred očmi . . . naposled ji je iz celega pisma kričal le še „morebiti“ in „mogoče“.

Ivana pa je bila vesela, oh!

„Anica, še do zime! Ali se ne veseliš? Aničica! To bo kmalu!“

„Ce bo —.“

„Seveda bo, Aničica! Saj si brala, da bo.“

„Tu stoji samo: morebiti, mogoče.“

Potem sta hiteli Tilka in Ivana, obe ob enem in druga čez drugo hoteč jo prepričati o vsem: da pisma ne umeva prav, da je tisti „morebiti“ toliko ko „gotovo“, da bo France pregovoril Pavleta, in tako dalje. Česa ji nista vsega napovedali, samo da bi jo prepričali!

Brali sta pismo potem iznova še oni dve. Brali sta zopet in zopet, a vedno sta je umeli in si je razlagali po svoje. Tisti „morebiti“ ni plašil ne jedne ne druge.

„A če se France sam premisli —?“

„Ne verjemi!“ je hitela zopet Ivana in jo pogladila z obema rokama po licih, „ali ne pravi, da se je naveličal? Pojdi, pojdi, Anica! Slišiš, Anica: lovimo se!“

In stekla je pred njo razposajena in vesela, kakor včasih. Tilka za njo.

„Teci, Anica!“

Kaj je hotela! Potajiti se je morala, dasi težko. Pismo ji je bilo vzbudilo v duši čuden odmev. Neka misel ji je bila vstala. Misel ni bila nova, ne; mučila jo je že v zadnjih dneh, a potem utihnila za čas. Ta dan pa je splavala zopet na površje brez povoda in zoper njeno voljo. In ta misel je bila —. Za tedaj si jo je izkušala še utajiti . . .

Hitele so preko njiv in travnikov.

„Vaših ni doma!“ je klicala Tilka za Ivano.

„So šli v semenj!“

„Vsi?“

„Vsi!“

„Ne veš, Ivana — Ivana jaz te komaj dohajam — ne veš, s kom sva govorili prej-le jaz in Anica!“

„S kom?“

„S Tonhovčevim hlapčatom.“

„Z Lukom?“

„Da.“

„No, on je mojster; to vama je povedal katero, vem. Zadnjo nedeljo —. A, bom povedala pozneje! Tecimo! Pokusiti vama bom dala mošta.“

Prišedša v sobo je bila Ivana zopet vsa pokoncu. Oči so ji kar svetile, in sama ni vedela, kaj bi bila počela najprej.

„Zapojmo!“ je rekla, ko je bila prinesla na mizo mošta in sadja.

„Katero?“

„Kako veselo —, ker Pavle pride, kaj ne, Anica? Zakaj nisi vesela, Anica? Ali si, ali nisi?“

„Sem.“

Zapele so vse, česar so se spomnile. Ko so končale jedno, so začele drugo, potem zopet in zopet . . ., kakor včasih; Ivana je pela naprej, Tilka za njo. In s kakim veseljem sta peli oni dve!

Pela je tudi ona, ker je morala. A kakor je pela včasih, tako ni mogla peti ta dan. Beseda se ji je tresla, in glas ji je zastajal v grlu. Poznalo se ji je, da ji ne gre od srca. In res ji ni šlo. Sredi med Tilko in Ivano se je čutila prvič ta dan tako samo in tako zapuščeno . . .

Le ko je prišla na vrsto: „Ko tičica . . .“, tedaj se ji je otajalo srce. To pesemco je zapela tako iz duše in tako iz srca kakor še nikdar! Saj je bila zložena pesem kakor nalašč zanj; vse tisto, kar je izražala bodisi beseda, bodisi napev —, vse in prav tako je čutila v duši tudi ona.

Ko tičica sem pevala,
veselje rajsko živela . . .

Pesem je donela otožno, a ob enem tako milo in pristrčno. In potem:

Oh zdaj, oh zdaj pa nikdar več,
veselje moje preč je, preč — —.

In kakor v pesmi, tako je prešel tudi njej v duši tisti milo-otožni izraz polagoma v tresoč, obupajoč . . .

Čustva, ki so vstajala nekje v ozadju ter se kakor sence iz neke megle nejasnosti vrivala v zavest, so bila otožna, žalna, obupna . . .

In na površje se je prerivala skozi določneje in skozi drznejše jedna misel, misel, ki se ji je bila hotela vriniti malo poprej, a

je jasno in določno. Torej nič! Preostalo ji ni nič, do zadnjega nič!

Tu je obstala v mislih za hip pri jednom vprašanju: pri tem, da li je res ona noč, jedna noč porušila vse?

Pa to je bilo le za hip in samo mimo-grede — —.

Za tem ji je brnel še odmev pesmi, ki je počasi zamirala, zamirala in naposled utihnila.

Sfinga (Sfinks) pri piramidah v Egiptu.

jo je bila prešla svojevoljno —: misel na Antona . . .

„Nikdar, nikdar več!“

Dotlej je upala na oba, na Pavleta in na Antona. Obeh se je veselila jednako, na oba je čakala polni dve leti. Anton je prišel . . . na njem se je varala. Jedna noč je podrla vse, vse — —. Ostalo ji je le še jedno upanje: Pavle. Tudi to zadnje jo je goljufalo. Pismo je govorilo, da Pavleta ne bo —, govorilo

V sobi je postalo tiho prvi čas, ko je bila pesem utihnila. Celo Tilka in Ivana sta bili obmolknili; morebiti se jima je zdela pesem prežalostna za tedaj. Ivana jo je bila izbrala najbrže le slučajno.

Molk je pretrgal hlapče. No, tedaj so si ga žezele najmanj, a ubraniti se ga ni bilo mogoče. Na skladalnici pod oknom je zaropotalo in v sobo se je pomolila precej debela glava njegova.

„No, no!“

Ta človek ji je skazil tisto popoldne do cela . . .

„Ali ste pele, no?“

In zvečil je viržinko, živo gledal po sobi pa izpuščal dim po strani, tje, kjer je sedela ona.

Lotila se ga je prva Ivana:

„Luka, kaj sem hotela reči: pa ti je dal oče denar za viržinko?“

Ivana se je norčevala; vedel je tudi hlapčon. No, vaje bil takih. Molčal je in kadil svojo pot naprej.

Čez malo časa se je lotil nje mesto Ivane.

„Poglej“, je rekel, „Anica, tisti-le predpasnik ti je kupil, ne vem, kako bi dejal . . . Ali smem povedati?“

„Luka, Luka“, je hitela Tilka in mu tudi hotela nekaj oponašati.

Hlapčon je ni poslušal.

„Tako-le kdo“, se je obregoval zopet obnjo, „ali smem povedati, Anica?“

„Bolje, da molčiš!“

„Hohoho! Ravno zato ne!“ Med tem je otresal pepel in veter, ki je vel skozi okno, ga ji je nesel ravno na kolena. — „Anica, tako-le kdo: Markušev!“

Vse je zavrelo v njej. Kri ji je zalila obraz, in da se ni hlapčon tisti čas sklonil nazaj, čofila bi ga bila naravnost po ustih. Hotela se je dvigniti in iti, a obstala je. Sama ni vedela, kaj bi. Bila je kakor na žerjavici. „Da je morala priti sem gori!“ Kesala se je, da ni ostala rajša doma.

Sram jo je bilo.

Kaj sta si mislili Tilka in Ivana! Tilka jo je bila pogledala vprašaje. Tudi Ivani ni bilo prijetno; najbrže ni vedela, kako bi si razlagala in obrnila slučaj: na resno, ali na šaljivo.

Hlapče je zopet molil glavo v izbo in se krohotal po svoje:

„Hohoho! Ko bi —.“

„Tilka, pojdiva domov!“

Dvignila se je in hotela kar ven. Postalo ji je nestrpno in dolgčas. Tilka ni vedela, kaj bi. Ivana se je prizadejala, kar je mogla,

da bi jima ubranila. Mirila ju je, češ da je solnce še visoko, da se ne mudi, da naj „otroku“ ne zamerita, da je vedno tak in do vsake.

Počakali sta.

„Sram te bodi, Luka!“

Ivana ga je pogledala jezno in od strani. A kaj njemu to! Prijelo se ga itak nič ni; menda je bil vaje vsega. Slonel je še vedno na oknu in kadil v sobo.

Tilka se je trudila, da bi navedla govor na kaj drugega.

„Ivana, kaj si hotela povedati o njem poprej?“

„O!“ — in tu je bila Ivana zopet živahna — „ne vesta, kako ga je bila Tičnikova zadnjo nedeljo.“

„Kako? Ivana, povej!“

„Tam pod Cikovim klancem je bilo, pri studencu. Tam počivajo vselej od maše gredé na držajih. Tudi Tičnikova je vselej počivala tam, in Luka je pazil vedno, da je prisedel tudi on. Vedno zraven Tičnikove, nikdar drugam. To jo je naposled že jezilo, to vesta; nagajati so ji bili že začeli. In kaj stori! Brata naprosi, naj nažaga tram. Res ga je, v soboto zvečer. In v nedeljo po maši — to je bilo zadnjo nedeljo — je sedla zopet tje, a na lahko in za drevo se je držala, ki je rastle tam poleg. In ko je Luka prišel, ga je celo nagovorila lepo in ga povabila, češ: naj sede, kaj bo stal, ko je truden! Luka, nič vedoč, sede; resk! To je bilo smeha! In še po bregu se je zaplazil baje . . .“

„Ali res, ali res?“ je ploskala Tilka.

„Sama Tičnikova mi je pravila.“

„Luka, ali res?“

Hlapčon se je smejal neumno, pa malo-marno vlekel zadnji ostanek cigare. Mari mu ni bilo! Še dobro se mu je zdelo. In čimbolj so se norčevale, tem očitneje je kazal, da ga veseli in da še nima misli pobrati se tako brž. K sreči ga je poklical gospodar, ko je bilo čas živini pokladat, in jih rešil nadleže.

Boštičevih še ni bilo iz semnja. Solnce je bilo že nizko nad gorami, in megla se je začela delati po dolini. Večerni veter je vel.

Tedaj sta se spomnili s Tilko, da bo treba oditi.

„Počakajta naših“, je silila Ivana.

„Kaj hočeva! Vidiš, da se mudi! Spremi naju, Ivana.“

Zaklenile so in šle.

Ivana ju je spremila do ovinka. Pri slovesu jo je zopet tolažila:

„Ne smeš biti huda, Anica! Vidiš, oni prek — nihče mu ne reče drugače, kot Tonhovčev prek — je vedno tak. Za nadlego je vsaki! Nič si ne delaj iz tega, Anica!“

Potem sta šli s Tilko sami. Mrak je silil v vid in drevesa so dobivala vedno bolj nejasne poteze. Izmed daljnjih hribov so se videle skozi meglo le še sive čeri in obronki v podobi podolgastih lis. Tudi krog hišnih voglov se je razprezal dimast pajčolan.

Hiteli sta, ker se je mudilo. Govorili in smejali se nista kakor popoldne gori gredé, niti Francetovega pisma si nista omenili.

Dospeli sta bili iz gozda.

„Čuješ, Anica?“

„Kaj?“

„Harmonika! Pri Lazarčku plešejo.“

„Saj res.“

Od Lazarčkove gostilne sem so se čuli zamolkli glasovi harmonike. Zategnjeno je donelo v mrak. Le jeden ton se je ločil izmed drugih: najvišji in najnižji; vrstila sta se v vednih presledkih menjajoč se med seboj.

Na nebu so se zbirali oblaki.

V dolini je zvonilo zdravomarijo.

(Konec.)

Zamena.

Ko zagrne nad zamrlim
grob se tihi,
zadnji so mu dar pogrebcev
gorki vzdih:
Bodi zemljica mu lahka!

Aj, otroku bolje prija
ta beseda,
ko jokaje prvič zemlje
luč zagleda:
Bodi zemljica mu lahka!

Mrtveca pač malo dram
zemlje peza,
toda žive v sto bridkosti
dno pogreza
krvnega telesa gruda.

Jožef Volc.

Utrinki . . .

I.

Na barju luč plaméce
in lesketá vabeče,
in mene s tajno silo
izvablja, k sebi vleče.

A ni to luč varljíva,
na barje me vabéča,
to je mladósti môje
Rano gasnoča sreča . . .

II.

Le sevaj solnčece z nebá,
le sevaj v mračno sobo . . .
z gorkoto mi napolni jo,
z gorkoto in svetlobo!

Potlej pa síni še v srcé,
ogrej je in odkleni,
bolésti mrak in toge mraz
iz duše mi preženi . . .

Ljudmila

Giordano Bruno in svobodna misel.

(Spisal *dr. Fr. L.*)

(Konec.)

Rimsko sodišče je označilo Brunov verski nauk z nekaterimi stavki, ki so imeli te-le misli¹: 1. Svetov je brez števila. 2. Duša prehaja iz telesa v telo, prehaja tudi na kak drugi svet, in jedna duša je lahko v dveh telesih. 3. Magija (čarodejstvo) je dobra in dovoljena stvar. 4. Sveti Duh ni nič drugega kakor duša svetá, in 5. to je izrekel Mojzes, ko je zapisal, da je duh božji ležal nad vodami. 6. Svet je od vekomaj. 7. Mojzes je delal čudeže s čarodejstvom. 8. Mojzes si je izmislil svoje postave. 9. Hudič bo izveličan. 10. Samo Hebrejci (Judje) so od Adama in Eve, drugi ljudje so od tistih starišev, katere je Bog poprej ustvaril. 11. Kristus ni bil Bog, temveč velik čarodejec, i. dr.

Kdor bere dandanes nekaterih časnikov poročila o Brunu, mora skoro misliti, da je bil mislec prve vrste in takega pomena, da je pomaknil modroslovje za veliko korakov naprej. A to je krivo. Giordano Bruno bi bil ostal v zgodovini modroslovja med zadnjimi možmi in bi bil imel le ime posebneža in čudaka, ako bi ga njegova smrt ne delala zanimivega in bi prav ta smrt ne bila nasprotnikom katoliške cerkve dobro orožje, s katerim bijejo po njej. Čujmo torej še nekaj stavkov njegovega nauka! — Svet je neskončen po času in prostoru; poleg našega osolnčja so še brezštevilni svetovi, kakor učita Epikur in Lukrecij.² Bog ni nič drugega kakor svet ali vzrok, ki v njem deluje. Tvarina ali materija je izvir ali mati vsega, iz nje izhajajo razne oblike. Duša je jednotno bitje, ki ne mine, saj tudi telesa ne preminejo; duša ni nikdar brez telesa, ker prehaja ali „potuje“ iz telesa v telo — metem-

¹ Wetzer u. Welte K. L. II, str. 1369., kjer navaja Schoppa.

² Bruno se je rad opiral na Epikura in Lukrecija, ki sta materijalističnega mišljenja.

psihoza. — Drugi nauki so nepomenljivi, kakor so tudi omenjeni njegovi nauki v njegovih spisi zmedeni. On se ni držal nikake stroge metode, temveč se je udajal domišljiji, česar tudi njegovi zagovorniki ne tajé. Ali je domišljija v znanstvu upravičena, in ali je pri Brunu zadela pravo, o tem se bodo vedno prepirali nepoučeni pisatelji; za znanstvenika je pa odgovor jasen. Tudi „Zvonov“ pisatelj bi bil lahko izprevidel, ako bi samostojno mislil, da razni stavki, katere prideva Brunu, niso sami na sebi resnični, n. pr. da bi bil svet neskončen in večni, da „višji organizmi proizhajajo po neskončni poti razvoja iz nižjih organizmov“, da je Bog delujoča moč v vseh stvareh i. dr. Akotudi se je torej Bruno bližal modernemu naziranju, vendar ni pridobil nič novega za vedo, temveč je rajši podiral katoliško naziranje. In drugače tudi ni moglo biti, ker je že podlaga vseh naukov kriva: logično pravilo, da so nasprotja skladna¹ — nekako tako, kakor je pozneje učil tudi Hegel in kakor trdi vsak panteist.

Vedo goji in razširja tak pisatelj, ki stoji na trdni podlagi aksijomov in občepriznanih ali dokazanih nauk, ki logično in dosledno izvaja in dokazuje nauk za naukom, da je ves sestav kakor močno poslopje, v katerem je vsak kamen na svojem mestu. A Bruno ni mislec, ki bi ljubil tako trdnost in jasnost. Navadne pojme in besede rabi v nenavadnem pomenu, opisuje rajši kakor da bi dokazoval, meša med seboj modroslovje, mistiko, kabalistiko in tudi sv. pismo; sedaj je filozof, sedaj poet, fantast; sedaj materijalist, potem spiritualist, a vedno nasprotnik krščanstva. Da je povedal tudi kako resnico, tega ne tajimo, n. pr. da se zemlja suče krog solnca.

¹ Četudi sta si dve svojstvi čisto nasprotni, panteisti ju vendar pridevajo isti substanciji.

„Zvonov“ pisatelj povečuje Bruna tako, kakor da bi bil tudi n r a v n i z n a č a j prve vrste. Da, človeka ne smemo soditi samo po tem, kaj zna in kaj uči, temveč zlasti po tem, kaj deluje, kakšen ima značaj. Ali je bil Bruno res plemenit, velik in lep, ali je bil vzoren in posnemanja vreden značaj, ki je umrl kakor Sokrat mirno za svoje nazore, za svoje prepričanje? Ne. Nihče ne more utajiti, da bi ne bil slab, nestalen, neodkrit značaj brez onih višjih smotrov, brez katerih si ne moremo misliti junaka na prizorišču človeštva. Čemu je vstopil v cerkveni red, napravil obljube, dal se posvetiti za mašnika¹, ako ni imel poklica, niti veselja za ta stan? Pozneje se je izgovarjal, da so ga njegovi predniki silili k hinavščini: a jasno je, da so ga predniki priganjali samo k redovnemu življenju, hinavščino je pa uganjal on sam. Ko je v samostanu govoril nasprotno in zaničljivo o verskih resnicah, so ga postavili pred sodbo, a on je vse utajil in se z izgovori izrezal. Ko so ga imeli zaprtega, je ušel. Žalostno je ob tem, da se je zaradi svoje krivde znašal nad cerkvijo in maščevanje bruhal nanjo potem, ko je vrgel s sebe samostansko obleko, kakor da bi mu bila katoliška cerkev storila kaj hudega.² To ravnanje kaže, da je imel Bruno jako malenkosten značaj in pravo vročekrvno laško maščevalnost. Sploh se malo strinja z značajem modroslovca, zasmehovati osebe, zasmehovati take stvari, ki so komu drage in svete. V zasmehovanju, prav podlem, je Bruno mojster. Ko je bil na Angleškem, je spisal spis: „Spaccio della Bestia trionfante, proposta da Giove, effettuato dal consiglio ecc.“³, v katerem kaže, kako je Jupiter uvedel neko novo nravnost. Tu sili njegovo sovraštvo do katoliške cerkve tako grdo na dan, da je spis težko prebavljiv še za

¹ Verjetno je, da se je to zgodilo l. 1572.

² Tako so ravnali tudi drugi odpadniki. Svoje ravnanje, svoje pregrehe hočejo olepšati s tem, da cerkvi in cerkvenim predstojnikom na rovaš pišejo vse, česar so sami krivi.

³ „Odprava zmagojuče zverine (!), predložena od Jupitra, dovršena od sveta . . .“

surove ljudi. — Zlasti značilna za našega modrijana je pa brezobzirnost, njegova mesenost in frivolnost v opisovanju spolnih razmer. „Tega ognja, ki ga je prinesel s sabo že v redovni stan, ni nikdar zatiral, ampak mu je pustil, da se je razvnel v divji, pokončujoči požar. Iz njegovih spisov, ktere je zasnoval skoro gotovo že pred begom iz samostana, se vidi nedvomno, da se je bil ali s slabim pajdaštvom, ali pa z berilom seznanil z vsemi skrivnostmi grdobije.“¹ V prej omenjenem „Spaccio“ namerja Jupiter uvesti zopet oni „prirodni zakon“, po katerem sme vsak moški imeti toliko žen, kolikor jih more rediti. In o samem sebi je Bruno povedal, da „obnori pred vsakim cirprskim obrazom, kakor da bi gledal božanstvo, da je ves iz sebe“ itd., da „so tudi njega jako ljubile nimfe, četudi je neokreten in trdih udov.“²

Tak je „mučenik znanstvene in filozofske svobodne misli“! To je mož, o katerem oni pisec kliče: „Kolika možatost, kolik pogum, kolik značaj!“

Radi priznavamo, da je imel Bruno velike zmožnosti; a samo zaradi zmožnostij ni bil še noben človek res dober, ako jih ni dobro rabil. Tudi odpadnik Julijan, tudi Atila, tudi Robespierre in drugi tirani, ki so prelivali človeško kri, so bili veliki talenti; tudi Don-Juani, Casanuove in drugi libertinci so bili talenti; tudi sedanji Bakunini in Mosti so talenti: ali naj jih zaradi tega povečujemo in imamo za vzgledne junake?

Zato je znamenje ali nevednosti ali pa pokvarjenosti, ako „Zvon“ zaradi mnogoterih krivd obsojenega moža stavi svojim bravcem za vzor pravega značaja.

Z Giordanom Brunom „se začenja tako-rekoč nova doba človeške misli“. „Zgodovina uči, da je konservativni tok ugonabljal in pogostokrat tudi uničil še vsakogar, kdor je hotel plavati proti njemu . . . Mi vemo, da je vse na svetu relativno; mi pa tudi v e m o, da človeštvo napreduje v svobodnem

¹ Stöckl, n. m.

² Ibid.

zmislu in k svobodi vkljub vsem zaprekam!¹ Tako „Zvon“.

„Zvon“ nam hoče povedati, da je človeštvo napredovalo na oni podlagi, na kateri je stal Bruno, in da moramo prav temu toku biti hvaležni za ves napredek, za vso svobodo sedanjih dnij. Z drugimi besedami: Napredek in svoboda sta se razvila v boju zoper vero in cerkev, nikakor ne v soglasju z njo. Iz tega sledi, da je boj zoper vero in cerkev izmed pripomočkov v prosepah napredka in svobode. — Da je „Zvon“ tega prepričanja, da se pri nas v sedanji dobi z vso silo deluje v tem zmislu, to je vsakomur znano. Žal pa, da se mnogi ne zavedajo, kakšna je ona svoboda, ki kali in cvete na takih naprednih tleh.

Na Francoskem, na Nemškem, na Španskem in drugodi je ravno od l. 1600. dalje zavladal kruti absolutizem; ta absolutizem, ki je tlačil vsako svobodno ljudsko gibanje, ni bil na podlagi katoliških, ampak proticerkvenih nauk. „Filozofija“ je dajala višjim stanovom svobodo živeti po vseh nagonih in izžemati ljudstvo, a temu ljudstvu je ob enem pokazala krvavo pot, po kateri naj se iznebi vseh tlačiteljev. In tekla je kri v raznih prekucijah v imenu svobode, v istini pa z najhujšim, surovim in barbarškim nasilstvom. Naj se preseli zvedeni bravec za sto let nazaj in se spomni, kaka svoboda je vladala tedaj v Parizu, ko so z giljotino morili tisoče in tisoče ljudij, ali naj se spomni, kako je pomladi l. 1871. v Parizu vladala komuna; naj se spomni, kaj je že naš list pisal o ‚svobodnjakih‘ par excellence, o anarhistih, in potem naj reče, ali so res načela Brunova, ali je boj proti cerkvi svobodoljuben ali ne. Brez strahu trdim, opiraje se na zgodovino, da je ta svobodoljubnost hotela odtegniti se le večnim npravnim zakonom, a gledé na človeško družbo je največkrat ustanovila in gojila tiranstvo v slepilni obliki.

¹ Ker ne moremo razpravljati o vseh posameznostih, vljudno vabimo pisatelja navedenih vrstic, naj nepristransko preišlja, od katere strani izvira največ zaprek proti pravi svobodi!

Pravijo, da je dandanes moderna misel, moderna svoboda obvladala svet. Poglejmo, kakšna je ta svoboda! Kje je n. pr. narodna svoboda? Kateremu malemu narodu je zagotovljena prva izmed pravic, pravica za obstanek, za narodni razvoj? ¹ Kje je ona zdrava politična in družabna svoboda, ki se spodobí vsakemu zavednemu človeku? Kje je svoboda verska, ko vsaka moderna država v svojih rokah trdo drži vajeti cerkvenopolitične uprave? Kje je svoboda pouka, ko določujejo državni organi vsako trohico nauka, ki naj se podá učencem, in nadzirajo vsak korak učiteljev? Ravno moderna in napredna država hoče s samimi zakoni omejiti svobodno gibanje manjših družabnih organizmov. Kako vsestransko omejen je posameznik, n. pr. v zidanju lastnega doma, v gospodarstvu; kako globoko sega v osebno svobodo novodobno davkarstvo!

Nikakor ne trdimo, da so te in one moderne naprave nepotrebne; trdimo le, da način modernega ravnanja s posameznimi državljani nikakor ni v soglasju z načeli svobode, ki se povsodi naglašá.

Istina pa je, da na jedni strani je svoboda obilna. Nikomur ni zabranjeno govoriti in pisati zoper Boga, ali celo kleti ga, norčevati se iz božjih stvarij; svobodna je nenravnost, svobodna korupcija . . . Ako ima „Zvonov“ pisatelj v mislih to svobodo v smislu Giordana Bruna, tedaj mu priznavamo, da si jo je pridobila moderna doba: mislimo pa, da je to žalostna pridobitev. V spisih se sme Boga kleti, npravnost izpodkopavati, preprostega uradnika se ne sme obsojati: to nam najlepše pojasnjuje vso hinavščino modernih institucij, ki se bo prej ali slej bridko maščevala.

„Zvonov“ pisatelj hoče pokazati, da je katoliška cerkev „tista oblast“, ki se najbolj ustavlja svobodomiselnosti. Da se ustavlja napačni svobodomiselnosti, je naravno. Ali naj

¹ Ljubeznivi „Sempronio Avanti“, pisec „Zvonov“ ni hotel zamuditi prilike ob tristoletnici Brunove smrti, da ne bi Slovencev opozoril, kako naj se še bolj razdražijo, še bolj razcepijo. Saj vendar ve, da mislečih in zavednih katoličanov s takimi spisi ne

uči, da ni Boga in božje postave? Zakaj pa isti pisatelj in goreči boritelj za svobodo neče omeniti one javne sile, ki ljuto napada katoliško cerkev, grdi duhovnike, strahuje vsakogar, kdor hoče misliti res po svoje in svobodno?

Vsak opazovavec tujih in domačih razmer se lahko hitro prepriča, da je tako imenovani moderni duh silno ozkosrčen, nikakor svobodomiseln. On vidi le samega sebe in vse hoče imeti le zase. Neče sprave, ne mirú. Udaj se ali pogini! Ta duh morí Francosko, da ne more do tiste moči, katero bi lahko dosegla po svoji naravi, ta duh tlači tudi našo domovino.

Dovolj, naprej nečemo! Tudi tega bi se ne bili dotaknili, ko bi ne bili zasledovali nakane našega „Zvona“, ki hoče moderno svobodomiselnost proslaviti s tem, da kleveta katoliško cerkev. Žalostna majka narodu, ako se oklene takih vzorov, kakršen je Giordano Bruno, in takih vodnikov, kakor je „Zvonov“ pisatelj „Sempronio Avanti“!

Ali ni ta svobodomiselni pisatelj nikdar premišljal, kako je krščanstvo oznanilo svetu svobodo, in kako deluje od svojega začetka do danes, da bi privedlo človeštvo do prave svobode? Prava družabna svobodnost

more pridobiti za „svobodomiselnost“; taki spisi le podpihujejo sovraštvo do katoliške cerkve pri onih, ki imajo kaj navideznega povoda sovražiti jo. Zares „sempre avanti“, vedno naprej gre naš narodni razkol, vedno naprej gre Slovenstvo v — narodno in tudi drugačno pogubo.

je tista, v kateri vsak človek zapoveduje sam sebi tako, kakor zahteva splošni red, splošna blaginja človeštva. Prava svobodnost omejuje sama sebe in ne potrebuje trdih zakonov, da bi jo omejevali. Prava svobodnost more biti le pri tistih ljudeh, ki zaradi Boga odkrito ljubijo in cenijo svojega bližnjika, ki ga stavijo sebi popolnem jednakega, ki se radi zatajujejo, ki premagujejo sebičnost, da bližnjiku ne škodijo. Take svobode pa nas ne uči frivolni Bruno, taka svoboda je v čisti krščanski humaniteti.

Res je, da se niso takoj udali tej idealni svobodi narodi, ki so sprejeli krščanstvo. Hipoma se ni dala premagati poganska država. Da smo pred Bogom vsi jednaki, to so verovali, a v dejanju niso mogli takoj vsega izvesti. A izvajali so polagoma, in razvoj krščanske svobodnosti se godi še vedno. V ideji krščanstva imamo vzorno svobodoljubje. Celo tamkaj, kjer je v cerkvi prednost, namreč v duhovski službi, velja, da mora biti vsem služabnik tisti, ki hoče biti prvi.

Ne vemo, ali bo pošteval naše pojasnjevanje oni krog, katerega vodi Brunov občudovavec. Ne vemo, ali se bo dal prepričati, da je njegova svobodomiselnost puhla fraza, ki slepi le malomiselné ljudi. To pa vemo, da bo krščanstvo v neprestanih bojih čim dalje bolj dosegalo ono svobodo, katero ima samo jedno mejo — večni božji zakon.

Časopis.

25. svečana je imela „Gospodarska zadruga“ v Sinčivesi pri Velikovcu na Koroškem svoj prvi letni občni zbor. Zadruga ima lepo prostorno skladišče. V tem poslopju se je vršil zbor. Nemški list „Süden“ imenuje to zadrugo: „Dieses wirtschaftliche Bollwerk der slovenischen Landbevölkerung Kärntens“.

27. svečana. Ob istem času, kakor se je udal burski general Cronje, so se Buri bili tudi z Bulerjem in mu ubili več častnikov in vojakov.

1. sušca. Buri so se umikali od Ladysmitha proti severu in odbijali napadujoče angleške čete.

2. sušca prijavljeni telegram iz Chicage pravi, da je bil v južni Meksiki močen potres ob morju, ki je razburil morje in napravil veliko škodo. Tudi več ljudij je pokončanih ob bregu tihega morja.

Dne 2. sušca je praznoval papež Leon XIII. 90 letnico svojega rojstva, dne 3. sušca 22. obletnico svojega kronanja. Veljaki in listi so mu ob tej priliki izrekli svoje spoštovanje.

5. sušca so postavili Buri v vojnem svetu v Glencoe za glavnega poveljnika v Natalu (namestu generala Cronje) generala Botha. Prideljeni so mu: Luka Mayer, Schalk-Burger, Joubertov sin David, Gerasmus in Forrie. (Vrhovno poveljništvo ima general Joubert.)

5. sušca. Angleški general Brabant je pri Dortrechtu premagal oddelek Burov. Buri imajo opraviti z mnogo močnejšim sovražnikom, ki prodira na več straneh.

5. sušca sta ponudila predsednika Krüger in Steijn angleški vladi mir pod pogojem neodvisnosti. Vlada je zahtevala, da se obe republiki popolno podvržeta. Ob enem je prosil Krüger pri konzulih posredovanja raznih vlad.

6. sušca se je iz južne Afrike poročalo, da so se Afrikani v okrajih Prieska in Kinhardt uprli Angležem in se združili z Oranje-državo. — Roberts prodira počasi proti Bloemfonteinu.

6. sušca je bil na Dunaju shod avstrijskih poštarjev za izboljšanje poštarskih razmer zlasti po deželi. Udeležnikov je bilo 1450.

7. sušca so priredila slovanska društva na Dunaju, na čelu „Slovenija“ (pod protektoratom Jana grota Harracha), češki „Akademický spolek“, bolgarski „Balkan“, rus. „Bukovina“, srbska „Zora“, hrvaški „Zvonimir“ sijajno akademijo v spomin stoletnice rojstva Franceta Prešerna.

7. sušca se je poročalo, da so bili Buri premagani pri Osfonteinu. A tudi Buri zmagujejo v manjših bitkah. Angleži se jako trudijo razdvojiti Oranjce in Transvaalce.

8. sušca se je osnovala v Gorici „Narodna napredna stranka“.

10. sušca je priredil „Triglav“ v Gradcu komers v proslavo 60 letnice prof. dr. Greg. Kreka.

10. sušca je bila bitka pri Abrahamskraalu, kjer je burski poveljnik Delarey z malo četo zadrževal 40.000 Angležev.

13. sušca je došel angleški general konjenice French v Bloemfontein, glavno oranjsko mesto.

13. sušca je odpotovalo bursko poslanstvo treh mož (Fischer, Wolmarans, Wesel) v Evropo. Buri so odločno sklenili ne udati se. Obe državi sta trdno zvezani.

17. sušca se je poročalo, da je angleški general Pretymann postal governor v Bloemfonteinu in zapovedal prebivalstvu deset milj okoli mesta oddati orožje. Ljudje so neki začeli oddajati staro, nerabno orožje.

19. sušca. Moravski premogarji so izgnali od vodstva socijalne demokrate in par voditeljev pretepli. Mnogo štrajkujočih delavcev na Češkem in Moravskem je že šlo na delo.

Ok. 22. sušca so premagali Buri generala Gatacrea pri Betuliji. Angleži hočejo ujeti burskega generala Oliviera.

Razne stvari.

Naše slike.

Ozrimo se najprej na sliko Henrika Siemiradckega: „Kristus pri Mariji in Marti“. Predočuje nam dogodek iz sv. pisma (Luk. 10, 38–42): Jezus je v hiši Martini, kjer mu ta želi postreči, a njena sestra Marija posluša njegov nauk. Razni umetniki so že obdelovali ta predmet; naš list je podal že dve sliki iste vsebine (l. 1894., str. 497. in l. 1897., str. 488.), in ni malo zanimivo primerjati te slike med seboj. Verske predmete prav obdelovati ni lahka stvar: ta umetnik pozabi, da ima opraviti s predmeti, v katerih se je kazala nadnaravna moč vere in milosti božje, z osebami, ki so sedaj izveličane in poveličane; a oni pozabi, da so tudi svetniki resnični ljudje, ki morajo stati na realnih tleh. Kdor zna obe misli uresničiti, tisti ustvarja dobre verske slike in kipe. Naš umetnik je naslikal l. 1886. to sliko v Rimu; umotvor je bolj na podlagi realizma kakor verskega naziranja, vendar je vseskozi dostojen in veličasten. Umetnik je hotel pokazati, kakšen bi bil oni istiniti prizor, ki ga beremo v evangeliju. Prizor je pred Martino hišo. Kristus sedi na kameniti vrtni ograji, pred njim posluša njegove besede Marija, zadaj pa gre pod trtno streho pridna Marta, nosé

vrč v roki, in ne prav zadovoljna, da ji sestra ne pomaga pri delu. Nasprotje med obema sestrama je vrlo izraženo. A tudi prizorišče v senci, kamor prodirajo solnčni žarki, je dobro zadeto. Opozarjamo, da se rastlinstvo in tudi oblačila naslanjajo na istino. Podoba kraja, Betanije, kjer se je to godilo, smo objavili l. 1896. na str. 670. Dandanes je ta kraj precej zapuščen, a nekdanj je bilo drugače. — Slika na str. 208. nam predočuje Oljsko goro pri Jeruzalemu, kakor se vidi dandanes. Nad cesto je bil oni vrt, ki se je po oljčni (šemen) stiskalnici (get) imenoval Getšemane; malo više gori na desni stoji velika ruska cerkev sv. Magdalene (iz l. 1888.). Više je „cerkev očenaša“, na levo (v sredi slike) vrt Grkov, tam mimo je pot na vrh gore do svetišča Gospodovega vnebohoda, in stolp prav v ozadju je velikanski ruski stolp z 214 stopnicami. Tu je svet, znamenit kraj, kakor je malo takih. — A tudi slika na str. 217. nam kaže svetovno znamenitost. V podnožju piramid se vidi velikanska podoba s človeško glavo in levjima nogama. To je Sfinga, bajeslovno bitje iz egiptovske davnine, pol človek, pol lev, simbol solnčne in kraljeve moči. Večina teh podob po Egiptu ima moško glavo, naša pa ima žensko.

Pogovori.

(Dalje.)

G. I. K. v M.: Hvaležnost svojo ste pokazali s tem, da ste „Nepozabnemu učitelju“ (prof. I. Poljancu) posvetili spominčico. Naj vendar to celo natisnemo.

Trohni že truplo Ti, trohni,
prestal si že življenja boje;
spomin na Te pa še živi,
spominja se Te srce moje.

Spomin na Te je sladko-tožen:
Bil pravi moški si značaj,
pošten, pravičen in pobožen,
kar redko je pri nas sedaj.

Bil nisi mi samo učitelj
in bistril nisi le duha,
marveč bil meni si vzgojitelj,
vzgojitelj mojega srca

A zdaj! . . . Že krije črna ruša
preblago, zlato Ti srce.
Za tabo plaka moja duša
in grenke toči mi solze.

To se bere, lepo bere, in vsa čast Vam,
mladi pesnik! Da bi imel vsakdo tako v čisl
svojega učitelja, in da bi vsak učitelj tako
blago deloval na dobra mlada srca! Še zadnjo:

Z i m a.

Krog mene zima: led, sneg beli —
a v mojem srcu je pomlad:
cvetó v njem bujno cvetke nežne,
zelenje raste lepih nad . . .

Krog mene mrtvo vse in golo,
a v srcu živo je življenje:
plujo v njem burno razna čustva
in mnogotero hrepenenje . . .

„Hu, mraz je, mraz!“ Srebrno beli
kosmiči padajo z neba . . .
Ogrevajo me čustva vroča,
ki v pesnih vro mi iz srca.

Naj cvete Vam pomlad neskaljena, naj
čustva vzbuja Vam v srcu vroča in — blaga,
pa naj donese lepega sadú, ki ga pričaku-
jete Vi, ki ga bodete gotovo uživali kdaj.
Tega Vam iz srca želimo. Zdravi! M. B.

V rokah imamo nekaj pesmij, ki niso
dovršene, da bi jih mogli staviti med zrele
proizvode, a tudi niso tako slabe, da bi jih
kazalo zavrečj. Zato naj imajo tukaj svoj
prostor, kjer jim bo sodba naših naročnikov
milejša, nego je onim, ki so v listu. Tukaj
vidimo dobro voljo mladega pisatelja, vese-

limo se njegovih lepih mislij, a semtertje se
nekoliko nasmehnemo, kadar uspeh ni tak,
kakor je bila volja.

Teh cvetov trgati nikar!

Požene rodna prst iz tal
spomladi zgodnji cvet prezal;
in žarek solnčni ga živi,
iz neba rosa ga poji.
Tako razcvita pisan cvet
in krasen vonj pošilja v svet,
da vsak, naj bo star ali mlad,
se skloni k temu cvetu rad
v podnožju solnčnih bregov
in vonja krasen duh njihov.
A če utrga ga kedo,
nikdar več dišal ti ne bo;
nič več ne bo ga vonjal svet,
ker vtrgan kmalu zvene cvet.

I v srcih naših cvetov roj
rodi ljubezni gorke soj.
Vesel je vsakdo teh cvetov
in vsak rad vonja duh njihov.
Le vonjajte cvetove te,
a trgati jih — se ne sme:
saj cvet odtrgan ne duhti,
temveč se v roki posuši!
Teh cvetov trgati nikar,
ker jih rodi ljubezni žar.
Priklije nov cvet iz zemljé,
vzcvetelo več ne bo srce.

Le poj!

Le poj, Gruzinka, dalje poj,
nikar se mene nič ne boj!
Iz daljnje zemlje potnik mlad
poslušam tvoje petje rad;
saj tvoj mi glas spomin budi
na prejšnje, meni srečne dni.
Pač tudi jaz sem pel nekđaj
tako, kot poješ ti sedaj,
ko cvéla še mi je mladost,
ko cvéla še mi je radost.
Ne pojem več jaz od takrat,
poslušam vendar petje rad;
ob njem spomin nekđanjih dni
izvablja solze mi v oči;
pa to ni solza bolečin,
rodi jo prejšnjih dni spomin.
Solz takih se nikar ne boj,
Gruzinka, le veselo poj!

Človeško srce — knjiga.

Odperta je knjiga človeško srce,
v njej črke rdeče in vroče,
katere vsak človek prav dobro umé,
kdor knjigo le brati to hoče.

A redki so, kateri to knjigo bero,
le gledajo jo na vezavo;
če vidijo njeno obleko krasno,
po svetu nje trobijo slavo.

Toda če vezava po vseči jim ni,
v kot vržejo jo zaničljivo;
da tamkaj med staro naj šaro strohni,
o njej govore prezirljivo.

A lahko, da knjiga zavržena ta,
nekrasnih platnic in nečedna,
od one, ki krasno obleko ima,
več mnogo, premnogo je vredna.

Ko torej prebirate knjigo srca,
na njene platnice ne zrite,
temveč le na to, kar ta v sebi ima! —
Berite to knjigo, berite!

Pomladi.

Vrnila spet se je pomlad,
spet log in gaj cveti,
iz cvetnih, pisanih livad
spet pesen se glasi. —

Kaj mi pomaga cvetje to,
če meni ne cveti,
kaj mi pomaga petje to,
če drugim se glasi?

Slavko.

Pesmica „Le poj!“ je pač vsem ugajala
in je res ljubezniva. Samo takega ponav-
ljanja nimamo radi, kakor je:

Ko cvéla še mi je mladost,
ko cvéla še mi je radost.

Mlade pesnike prosimo nujno, naj nikar ne
kopičijo brezpotrebnih besed. Le jedno —
dve mašili, pa je lepota pokončana. Tretja
pesmica obdeluje težaven predmet, kateremu
pesnik ni kos. „Pomladi“ je nekam čudna.
Zakaj pa pesniku ne cvetí (!) pomlad, zakaj
se „petje drugim glasi“ in ne njemu? Ali
je pesnik morda v ječi? Kolikokrat greše
naši mladi pisatelji in pesniki proti jasnosti!
Kar ni jasno, kar ni umevno, to ni lepo.

L.

Da bo kaj razlike, priobčujemo tu iz ve-
like zbirke raznih pesmij, ki jo je našel
g. V. Kramaršič, to-le pesem. (O zbirki sami
bomo pozneje govorili.)

Pohorski kmet.

Od pohorskih kmetov vam hočem zapet',
kak' mor'jo pri delu veliko trpet'.
Ma žage in mline in vel'ke planine,
po osem volov, zraven tolarjev stov.

Kak' hitro petelin en mal zakriči,
že Pohorc družino na polje podi;
si froštik pripravlja, vozove popravlja,
volar si pa vole na pašo goní.

Ob petih že froštik na mizo tišči,
ob šestih že tam po planinah vrešči;
si seka 'no žaga, 'no plohe prilaga,
grmi pom pom pom prot' žagi navdom.

Do žage privleče, spodaj zvali,
'no jopič dol' sleče, k' se močno poti;
od truda sopiše, z rokavom se briše,
ker robca al' tihelca v aržetu ni.

Po žagi pa žagmošter glasno sviži,
sam sebe ne čuje, ker voda troši,
si žago vglhava, po deski vrezava,
da jezbec, lisica v pečovje zbeži.

Kmet deske nabaše vsak voz petdeset,
'no vole napreže, pa vklene jih spet.
„Ihc plavec, hajc muri“, tak' z gajžlo jih kuri,
„Hanasja, hajc, hajc“, kar moreš, zdaj vlajc.

V četrtek si deske na trg pripelja,
jih purgarjem drago za d'narje proda;
d'nar v tihel zavije, jih nekaj zapije,
v soboto po noči prot' domu ravna.

Po poti si poje: Juhe, hola, draj“,
'ma jopič čez ramo, klobuček v en kraj,
tok k domu prikima, se lepo naštima,
de ženko zbudi, večerjo dobi.

V nedeljo brez skrbi počiva do dne,
za froštik se mesa in štrukljev naje;
ga žeja obdaja, prot' birtu perhaja,
se vina napije, ker vode ne sme.

V nedeljo prot' cirkvi tobak prikadi,
pod lipo zeleno se v senco zvali;
se tam oddihuje, tobak nadevuje,
ko vkup odzvoni, še tobakec kadi.

Kedar mešnik pristopi in pozvoni,
se Pohorc počasi proti cirkvi ravna;
še zunaj postaja, je takega kraja,
de njemu za pridgo veliko — nič ni.

Kedar pridgar pijance zadevajo zlo,
pri vratih Pohorc zviija z glavo:
„Ne mor'jo živeti, pijancev trpeti:
sami ga pa koj. popivajo zloj.“

Po maši pa Pohorc spet v lituš hiti,
po mizi vrezava, duhovne roti:
„Po kanceljnu krega, pijance zadeva,
gospod ne ve, kaj člov'k trpi.

En kmet po cel teden v planini trpi,
de si še kak krajcer k nedelji dobi;
cel teden voluje, v planini lezuje
v nedeljo pa v cirkvi zadremlje, zaspí.“

Nek paver cel teden v bircavzu sedi,
v nedeljo pa gvišno k' domu beži;
po leti pa vala se tam,
po zimí na peči, al' kje mu je.

Kedar pa segocjon z grešine dobi,
tak cokle zadrevi, pod klop zakadi,
'no škornje obuže, gospočko germuje,
ves vmazan, 'no rusast v grešino letí.